

16+

Літаратура і мастацтва

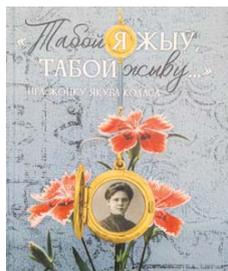
Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 30 (5187) 29 ліпеня 2022 г.

ISSN 0024-4686

Захаваць
спадчыну
Прыдняпроўя
стар. 4

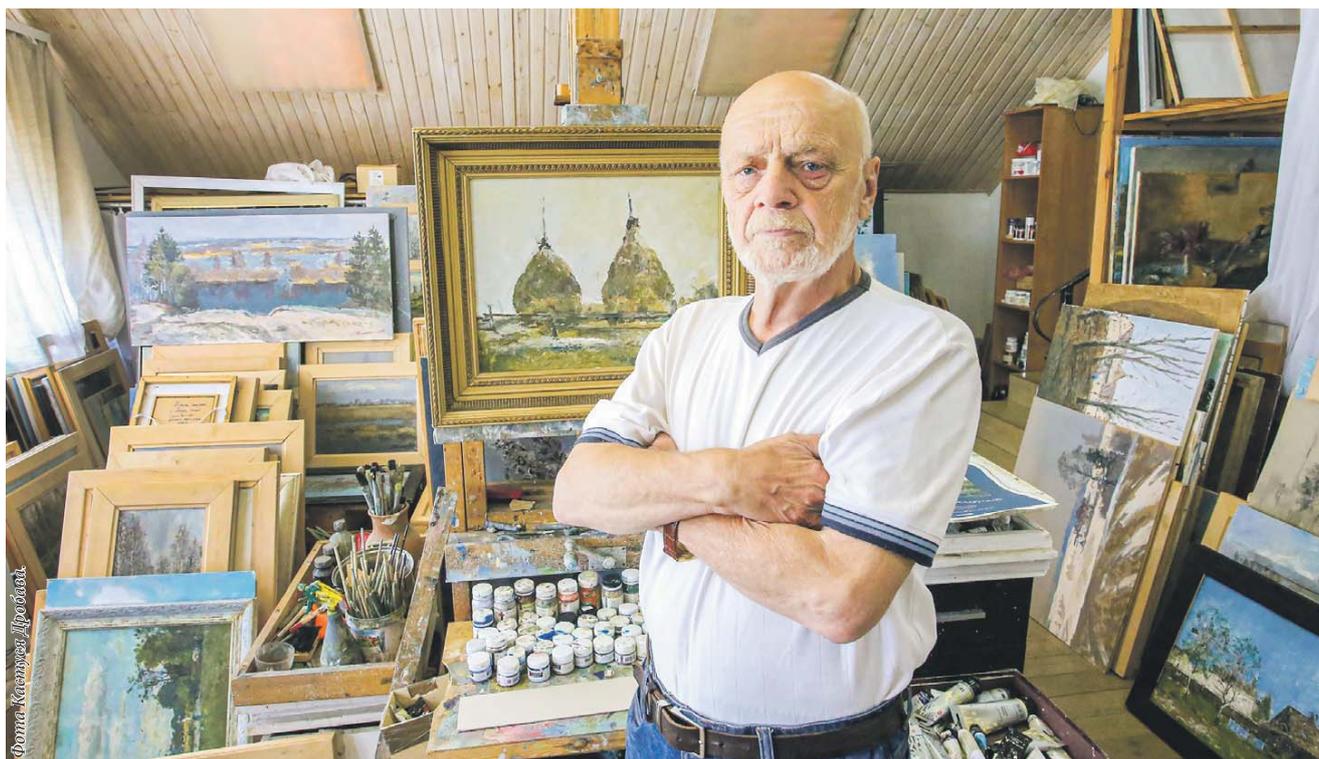

Жыццядайная
сіла
любові
стар. 6

Выключнасць
тонкага
назіральніка
стар. 13

Зачараваны зямлёй беларускай

Мяго, не было яшчэ на Зямлі такога чалавека, які б на сваім шляху не сустрэў ніводнай перашкоды і прайшоў (і абавязкова неспадзяванае) антраша. Звілістая жыццёвая дарожка што горны серпанцін: за кожным рэзкім паваротам хаваецца высачэзны адхон, а ад перападу вышынь пастаянна закладвае вушы. А пра тых, каго блытаня сцэжкі прывялі ў чароўны свет мастацтва, і казаць не трэба. Іх неардынарныя біяграфіі становяцца прадметам інтарэса многіх людзей: прыхільнікаў, даследчыкаў, прадстаўнікоў прэсы.

Гэта і творчая кар’ера мастака Мікалая Ісаёнка, чьё імя не абцяжарана дагэтуль рэгаліямі (і трэба сказаць, несправядліва), не абышлася без цікавых гісторый. Займальныя парадоксы, у немалой колькасці раскіданыя на шляху творцы, вартыя асобнага тэлевізійнага фільма. Напрыклад, будучы ўсяго трыццацігадовым хлопцам, Ісаёнка ўжо мог пахваліцца карцінамі ў Трацякоўцы, аднак яго першая персанальная выстаўка прыняла гасцей толькі праз два дзесяцігоддзі! Сёлета з нагоды 75-гадовага юбілею жывапісца Нацыянальны мастацкі музей адкрывае глядачам усе «Грані майстэрства» творцы...

Працяг на стар. 12

«ЛіМ»-акцэнт

Актуальна. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў Закон, якім змяняюцца і дапаўняюцца нормы Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб культуры. У адпаведнасці са змяненнямі пераразмяркуюцца паўнамоцтвы паміж Міністэрствам культуры і мясцовымі органамі ўлады па пытаннях выкарыстання нерухомых матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцей рэгіянальнага значэння, спрашчаецца парадак правядзення іх работ па бягучым рамоне. Законам уводзіцца абавязак атрымання пасведчання на права арганізацыі і правядзення культурна-забаўляльнага мерапрыемства ўсімі арганізатарамі, акрамя фізічных асоб, якія праводзяць мерапрыемства для ўласных патрэб і без атрымання прыбытку (юбілей, вяселі і гэтак далей). У адпаведнасці з папраўкамі экскурсійнае абслугоўванне наведвальнікаў музеяў дазваляецца толькі работнікам гэтых музеяў. Устанаўліваецца прыярытэтная права на набыванне культурных каштоўнасцей дзяржаўнымі арганізацыямі культуры ў выпадку прыняцця ўласнікамі рашэння аб іх адчужэнні. У Законце змешчаны таксама іншыя нормы.

Практы. «Беларусьфільм» стварае карціны, якія дапамагаюць людзям задумвацца аб важным. Такое меркаванне журналістам выказаў генеральны дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Карачэўскі падчас творчай сустрэчы і прэзентацыі фільма «Падрыў» у кінатэатры «Радзіма» ў Магілёве, інфармуе БелТА. «Кінастудыя «Беларусьфільм» не спыняла сваю вытворчасць у самыя складаныя часы, нават калі была пандэмія. Так, пэўныя фільмы былі пастанавлены на паўзу, але мы стараліся, каб да гледача даходзіла наша прадукцыя. Гэта датычыцца і анімацыйных, і дакументальных, і ігравых фільмаў. Задача стаіць не толькі здымаць кіно на патрыятычную тэму, але і кіно, якое будзе запатрабавана на міжнародных рынках, будзе зразумела замежнаму гледачу, — сказаў ён. — Цяпер у нас у рабоце некалькі карцін, сярод якіх жанравыя фільмы: камедыі, меладрамы, серыялы. Ёсць карціны, звязаныя з нацыянальнай гісторыяй, — праект пад рабочай назвай «Мы адзіныя», прысвечаны гісторыі Беларусі ў 1920-я гады. Ёсць сумесны беларуска-узбекскі праект «Казбек», ідзе распрацоўка фільма, прысвечанага сучаснай Беларусі». Дарчы, надаўна стала вядома, што па ініцыятыве Міністэрства культуры з 1 жніўня на кінастудыі «Беларусьфільм» пачне работу студыя мадэраўнага кіно.

Вернісаж. Больш за 50 разнастайных работ прадставілі дзямі на выстаўцы «Мора. Неба. Аблогі» ў музеі Вітольда Казэтанавіча Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве. Асноўнай тэматыкай новай экспазіцыі стала адлюстраванне ў беларускім мастацтве мінулага стагоддзя прыродных з'яў і варыянтаў адпачынку чалавека на прыродзе ў розныя поры года. Змест — творы жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-пракладнага мастацтва ў жанрах сюжэтна-тэматычнай карціны, пейзажа і партрэта больш за 30 беларускіх мастакоў XX стагоддзя са збору Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. На выстаўцы адлюстраваны перыяд з 20-ых па 80-ыя гады XX стагоддзя. Тут можна ўбачыць, напрыклад, графічныя работы Аркадзія Астаповіча, скульптуры Анатоля Кузнецова, керамічныя творы Нелі Якавенкі. Як адзначаюць арганізатары, выстаўка «Мора. Неба. Аблогі» Бялыніцкага-Бірулі ў музеі будзе працаваць да 2 кастрычніка.

Рэгіёны. Традыцыйны фестываль народных промыслаў і рамёстваў «Краснапольскі глецьч» пройдзе ў гарадскім скверы ў Краснаполлі заўтра, перадае БелТА. Сёлета рэгіянальны фестываль будзе праходзіць пяты раз. Яго ўдзельнікамі стануць майстры народных рамёстваў і таксама індывідуальныя прадпрыемальнікі, якія выконваюць вырабы ў традыцыйных і сучасных тэхніках. Адкрые праграму канферэнцыя, прысвечаная пытанням захавання і развіцця традыцыйных промыслаў і рамёстваў. Пасля запланавана адкрыццё фестывалю і выступленне творчых калектываў. На працягу ўсяго дня ў скверы будзе працаваць выстаўка-кірмаш, дзе можна будзе паўдзельнічаць у розных майстар-класах і наведваць творчыя сустрэчы з майстрамі. Акрамя таго, будзе прадстаўлена музейная экспазіцыя «Ганчарства Краснапольшчыны: гісторыя і сучаснасць». Да таго ж падвядуць вынікі конкурсаў «Незабытыя рамёствы» і «Рамёствы ў фармаце сучаснасці». У 17.30 у гарадскім скверы Краснаполля адбудзецца ўрачыстае закрыццё фестывалю, узнагароджанне пераможцаў конкурсаў і ўдзельнікаў свята. Як адзначылі арганізатары, фестываль праводзіцца з мэтай вывучэння і падтрымкі таленавітых самабытных майстроў народнай творчасці Краснапольшчыны, а таксама адраджэння, захавання і развіцця творчасці майстроў Магілёўшчыны, падтрымкі найлепшых узораў народнай творчасці.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

стасункі

Адкрыта і шчыра

У Мінску ў выдавецтве «Белпринт» толькі што пабачыла свет кніга якуцкага пісьменніка Ягора Барысава — Буора Булгуньяха «Шляхам адраджэння». У аповесці літаратар расказвае пра жыццё карэннага насельніцтва Якуціі, пра тое, якія сацыяльныя і духоўныя праблемы найбольш выразна стаяць перад яго землякамі. Твор уражае адкрытасцю, шчырасцю, імкненнем пісьменніка распавесці пра балючае і складанае. Чытаецца аповесць, як кажуць, на адным дыханні.

Мінскае выданне кнігі «Шляхам адраджэння» пабачыла свет у перакладзе на рускую мову. Перакладчык з якуцкай — пісьменніца Валяціна Камісарова-Кулмура.

— Хацелася б адзначыць, што творцу добра ведаюць як вучонага, грамадскага дзеяча, — гаворыць выдавец якуцкага аўтара, кіраўнік «Белпринта» Аляксандр Хаміцкі. — Ягор Ягоровіч Барысаў (яго якуцкае імя — Буор Булгуньях) — доктар медыцынскіх навук, Выдатнік аховы здароўя Рэспублікі Саха і Расійскай Федэрацыі, заслужаны ўрач Рэспублікі Саха, удзельнік шэрагу арктычных экспедыцый, права-

дзейны член Рускага геаграфічнага таварыства, а таксама ініцыятар конных пераходаў, у тым ліку экстрэмальнага, даўжынёю 11 тысяч кіламетраў, па маршруце Якуцк — Масква. Гэты спартыўны праект быў прысвечаны 100-годдзю з дня заснавання Якуцкай АССР Ягор Барысаў — ганаровы грамадзянін Акцябрскага наслега і Талцінскага ўлуса Рэспублікі Саха. Вялікім гонарам для нас было працаваць з кнігай такога аўтара.

Нагадаем, што ў свой час у Мінску ў перакладзе на беларускую мову пабачыла свет кніга якуцкай пісьменніцы Валяціны Гаў-

рыльвай. Спадзяёмся, што зварот мінскага выдавецтва да творчасці Буора Булгуньяха дапаможа ў самыя бліжэйшы час пашырыць беларуска-якуцкі літаратурны, культурны і ўвогуле гуманітарны сувязі.

Сяргей ШЫЧКО

імпрэзы

«І думка ўвысь ляціць на вольных крыллях...»

Павольны чытанні паэмы Янкі Купалы «Яна і я», прысвечаныя 140-годдзю з дня нараджэння класіка і Году гістарычнай памяці, прайшлі ў Брэсцкай бібліятэцы-філіяле № 3 імя Я. Купалы (ДУК «Брэсцкая цэнтральная гарадская бібліятэка імя А. С. Пушкіна»). Дырэктар філіяла Людміла Буйніч сустрэла гасцей добрымі словамі і вершамі класіка.

У пачатку чытанняў вядучая, дырэктар Брэсцкай гарадской сеткі бібліятэк Святлана Гарадзецкая расказала пра лёс беларускага песняра, яго ўзаемаадносіны з сучаснікамі і жанчынамі, якія былі для яго на працягу жыцця і натхняльніцамі, і калегамі па піры, і добрымі сябрамі. На стале былі раскладзены зборнікі твораў Я. Купалы розных гадоў выдання — маленькія кішэньныя і вялізныя фаліянты з фатаграфіямі, успамінамі паэта, а таксама аркушы з раздзеламі паэмы «Яна і я».

Сярод чытачоў, прыхільнікаў творчасці Я. Купалы, — пісьменнікі Георгій Тамашэвіч і Наталія Кан-

драшук, удзельнікі краязнаўчага аматарскага клуба «Берасцейцы» ды моладзь розных прафесій. Перад чытаннем — лёгкае хваляванне. Хтосьці з прысутных даўно не перачытваў творы класікаў, іншыя дзеляцца успамінамі школьных гадоў. Больш упэўнена, вядома, адчуваюць сябе пісьменнікі. У кожнага з іх — свая духоўная сувязь з творчасцю вялікага беларускага паэта. І вось старонку па старонкай па чарзе прысутныя чытаюць паэму, потым дзеляцца сваімі думкамі, уражаннямі, адкрыццямі... Творчасць Я. Купалы сапраўды аб'яднала прысутных, зачаравала сваёй мудрасцю, самабытнасцю.

Напрыканцы мерапрыемства быў перададзены ў дар бібліятэцы буклет з вершамі-прысвячэннямі пісьменнікаў Брэсцчыны, у кожным радку якога — хвалючыя, шчырыя словы ўдзячнасці беларускім класікам, накая маладому пакаленню берагчы спадчыну, што засталася нам ад Коласа і Купалы, апошні ад тым, як старанна і ашчадна сучаснікі захоўваюць яе.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Тут Радзімы пачатак...

У літаратурна-музычнай гасцёўні раённай бібліятэкі да дня ўтварэння Шумілінскага раёна адбылася сустрэча з вядомым краязнаўцам, пісьменнікам Віктарам Улюценкам, які ў сваіх творах адкрывае старонкі гісторыі Шуміліншчыны, прыгажосць яе прыроды, працавітасць і шчырасць людзей.

Кнігі Віктара Васільевіча можна назваць сапраўднай энцыклапедыяй Шуміліншчыны. Адна з іх прысвечана шумілінскім валунам. У выданні сабраны легенды і паданні роднага краю, народныя звычкі і абрады. З вялікай любоўю аўтар апісвае ў празаічных і паэтычных творах прыгожую прыроду раёна. Разам з аўтарам вядучыя Людміла Грыгор'ева і Вольга Барабанова змаглі правесці ўдзельнікаў гасцёўні ад свайго мінуўшчыны да сёння. Яны расказалі пра прыроду ледніковага перыяду, паселішчы вікінгаў у раёне,

архітэктурныя помнікі і вядомых гістарычных персанажаў, раскрылі трагічныя падзеі Вялікай Айчыннай вайны і старонкі гераічнай працы шумілінцаў у пасляваенны час. Выдатным дапаўненнем сталі песні, якія выконвалі артысты ўстаноў культуры раёна.

Віктар Васільевіч шчыра падзякаваў за ўвагу да яго кніг, падзяліўся планами будучых краязнаўчых даследаванняў. Па яго словах,

яшчэ многія тэмы чакаюць свайго раскрыцця.

Намеснік старшыні райвыканкома, кіраўнік раённай арганізацыі ГА «Белая Русь» Ірына Шалахава падзякавала Віктару Улюценку за патрыятызм, цікавыя творы, якія дапамагаюць выхоўваць у моладзі любоў да Радзімы, і ўручыла памятным падарунак.

Сяргей КРАСАЎ
Фота даслана аўтарам

супрацоўніцтва

Папулярызация набыткаў

Цырымонія перадачы кніг пра Бацькаўшчыну беларускай дыяспары ў Турэцкай Рэспубліцы і найстарэйшаму ў краіне Стамбульскаму ўніверсітэту адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Мерапрыемства было прымеркавана да 100-годдзя гадоўнай кніжніцы краіны. Сымвалічна, што колькасць падараваных кніг складала сто, сярод якіх пераважалі дзіцячыя выданні, падручнікі роднай мовы і літаратуры для розных класаў агульнаадукацыйнай школы, беларуска-рускія і руска-беларускія слоўнікі, часопісы аб Беларусі, паштоўкі з аquareльмі беларускіх мастакоў, зборнікі паэзіі айчынных аўтараў, а таксама турыстычныя і краязнаўчыя альбомы аб Беларусі.

Беларускую дыяспару ў Турцыі прадстаўляў на ўрачыстасці генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Стамбуле Аляксей Швед. У коле зацікаўленай грамадскасці, прадстаўнікоў СМІ і супрацоўнікаў бібліятэкі кнігі ўручыў яму намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Віктар Пшыбытка.

Рэктар Стамбульскага ўніверсітэта прафесар Махмут Ак павіншаваў ад імя навучальнай установы га-

лоўную кніжніцу краіны з юбілеем, пажадаў росквіту і падзякаваў за супрацоўніцтва. Каштоўным падарунком бібліятэцы ад Стамбульскага ўніверсітэта сталі факсімільныя выданні «*Muhibbi Divanı*», «*Swordsman, Historian, Mathematician, Artist, Calligrapher — Matraki Nasuh and His Menazilname*» эпохі Сулеймана I Цудоўнага — аднаго з наймагутнейшых султанаў, у перыяд кіравання якога Асманская імперыя перажывала неверагодны ўздым.

Падзея перадачы выданняў стала адным з істотных крокаў на шляху ўмацавання міжнародных сувязяў, падтрымкі суайчыннікаў, распаўсюджвання інфармацыі аб краіне і папулярызавання яе нацыянальных традыцый і духоўных набыткаў.

Мая РЫСЬ

Фота з сайта Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

з нагоды

У свеце мрояў

Музей гісторыі беларускага кіно запрашае аматараў айчыннага кінаметража на персанальную рэтрэспектыву да 90-годдзя з дня нараджэння беларускага кінарэжысёра Леаніда Мартынюка. У праграму «Кінаобразы дзіцінства» ўвайшлі як ігравыя карціны (і кароткаметражныя, і поўнаметражныя), пастаўленыя самім Мартынюком, так і дакументальны фільм-партрэт, прысвечаны творчасці мэтра.

кую любоў. Асабліва вылучаецца сярод іх стужка «Пяцёрка адважных» (1970) паводле аповесці Асіпенкі, прэзентаваная падчас рэтрэспектывы. Прыгодніцкая карціна апавадае гісторыю групы падлеткаў, якія пад уражаннем ад экскурсіі па музеі Вялікай Айчыннай вайны перанасыцца ў сваіх фантазіях у ваенныя часы.

Своеасаблівай вехай у творчай біяграфіі беларускага кінарэжысёра стаў фільм «Вялікі трамплін». Кінааповесць аб таленавітым падлетку, які робіць першыя крокі ў вялікім спорце, пабачыла свет у 1973 годзе і, па перакананні арганізатараў рэтрэспектывы, стала першай спробай у савецкім кінамастацтве выразна прадставіць такі захапляльны від спорту, як скачкі з трампліна. Цікава, што гадоўную ролю падзілілі адразу два акцёры — школьнікі-блізняты Аляксандр і Андрэй Будыха. Карціна адзначана на фестывальных спартыўных фільмах.

Леанід Мартынюк нарадзіўся 20 ліпеня 1932 года ў Гомелі. Працаваў карэспандэнтам і рэдактарам Беларускага тэлебачання, а ў 1966-м скончыў Вышэйшыя курсы сцэнарыстаў і рэжысёраў у Маскве. Яго рэжысёрскі дэбют адбыўся тады ж. Кароткаметражная стужка «Западня», знятая па матывах аднайменнай аповесці Васіля Быкава аб лесе савецкага лейтнанта, які патрапіў у нямецкі палон, 16 ліпеня адкрыла рэтрэспектыву ў музеі кіно.

Праславіў Леанід Мартынюка карціны для дзяцей і сямейнай стужкі. Экранізацыі твораў айчынных пісьменнікаў Янкі Маўра, Алеся Асіпенкі, Васіля Хомчанкі, Міхаіла Герчыка заслужылі масавую гляда-

Завяршыцца рэтрэспектыва на бліжэйшых выхадных крмінальнай драмай «Навучыся танцаваць» (1985), якую прадставіць глядачам 30 ліпеня, і вострасацыянальнай стужкай «Белае возера» (1992) — яе можна будзе ўбачыць 31 чысла. У аснове сюжэта першага з фільмаў ляжыць маральная казія: студэнт, жадаючы паказавацца перад каханай, выкрадае аўто і трапляе ў аварыю, у якой любая атрымае сур'езную траўму. Герой другога — дзедзюмавец Дзяніс і беспрыглыбная Роза — імкнуча да выканання мары — пабачыць Белае возера.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Краязнаўчая памяць

Брэсцкі раённы краязнаўчы альманах «Астремчаўскі рукапіс», які выходзіць дзясяты год, у чарговым выпуску ідзе след у след за традыцыйнымі тэматычнымі кірункамі. Нагадаем: перыядычнасць выдання — адзін раз у квартал.

У раздзеле «Народныя святы і звычкі Берасцейшчыны» з артыкулам «Асоба ў гісторыка-культурным лютры рэгіянальнай традыцыі вёскі Медна Брэсцкага раёна» выступае кіраўнік лабараторыі «Фалькларыстыка і краязнаўства» Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна, доктар філалагічных навук Іна Швед. Дадзенай публікацыі аўтар працягвае духоўны дыялог з «вернутымі галасамі» берасцейцаў. Вось што за-

значае даследчыца: «Мы намагаемся паспрыць вяртанню культурнай памяці пра малую радзіму, мінула — пераважна сялянскі — сацыяльна-культурны вопыт, «малы жыццёвы свет», традыцыйныя ментальныя ўстаноўкі і каштоўнасці, калектыўныя паводзінавыя стэрэатыпы, уключна святочны календар, сямейна-родавыя сувязі, абрады радзін-хрэсьбін, вясялія і пахавання, а таксама народна-рэлігійныя, медыцынскія, мета-ралагічныя, заалагічныя, батанічныя і іншыя ўяўленні нашых землякоў, якія не павінны застацца безыменнымі і безгалосымі ў гісторыі, у тым ліку ў так званай гісторыі паўсядзённасці».

«З бабулінага куфра» — раздзел, які змяшчае чытача з доктаратўна-прыкладным мастацтвам. У другім за 2022 год выпуску «Астремчаўскага рукапісу» — расказ пра жыхарку вёскі Гута Алену Бойку, якая сабрала калекцыю артафактаў традыцыйнай культуры вобласці (пападзены на мясцовай гаворцы).

Несумненна, і шэраговыя чытачы, і дасведчаныя спецыялісты працягваюць артыкул «Шклянкі-маляванкі народнага майстра Васіля Аляксеевіча Калініна», аўтары якога — вучні Дамачаўскай СШ Анастасія Бойка і Ларыса Шлест (навуковы кіраўнік іх даследавання — настаўнік гісторыі і грамадазнаўства, магістр гістарычных навук Кірыл Гаўрыленка). Размова — пра майстроў, якія авалодалі ўмнемнем распісваць шкло. Развагамі пра творчасць празаіка і паэта Марыі Якімчук дзеліцца член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Валковіч.

Поруч з краязнаўчымі публікацыямі «Астремчаўскі рукапіс» выкладае артыкулы, карэспандэнцыі, рэпартажы, якія змяшчаюць з культурна-асветніцкім жыццём рэгіёна. Нагадаем, што рэдактарам і ўкладальнікам выдання выступае Аляксандр Валковіч, а сярод заснавальнікаў альманаха — Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ.

Мікола БЕРЛЕЖ

«LIM»-люстэрка

Міні-кнігі Беларусі перададуць у дар Новай Александрыйскай бібліятэцы, інфармуе БелТА. Гэта 12 рэдкіх выданняў, сярод якіх — творы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Францыска Скарыны, Статут ВКЛ. У калекцыі ёсць і арабаграфічныя рукапісы ў Беларусі, беларускія старадрукаваныя выданні, кітабы — рукапісныя кнігі беларускіх мусульман, старадаўнія беларускія рукапісы, аўтографы знакамітых тварцоў. Падчас нядаўняй сустрэчы беларускай дэлегацыі з кіраўніцтвам Новай Александрыйскай бібліятэкі была абмеркавана дата перадачы ў дар калекцыі рэдкіх кніг Беларусі егіпецкаму боку і афіцыйнай цырымоніі адкрыцця экспазіцыі. Як мяркуецца, гэта адбудзецца ў кастрычніку. Ідэю прапрацоўкі пытання вырабу і перадачы ў дар Новай Александрыйскай бібліятэцы міні-копій рэдкіх кніг Беларусі, якія захоўваюцца ў Нацыянальнай бібліятэцы, выказаў старшыня ФПБ Міхал Орда падчас экскурсіі па бібліятэцы ў Александрыйі, якая адбылася ў кастрычніку 2021 года. Тады ў гэтым горадзе праходзіў беларуска-егіпецкі форум.

Трэці міжнародны фестываль тэатральнага ляльчнага мастацтва «Лялькі над Нёманам» будзе праходзіць у Гродна з 21 да 25 верасня і збярэ, як мяркуецца арганізатары, больш за 150 удзельнікаў. Гошці і глядачы ўбачаць такія спектаклі для дарослай аўдыторыі, як «Злачынства і пакаранне» (Санкт-Пецярбург), «Сотнікаў» (Брэст), «Шэкс-Пір падчас чумы, або Трагедыя блазнаў» (Перм), «Саламея» (Арэнбург), «Старасвецкі памешчык» (Гродна). Для маленькіх глядачоў праграма таксама насычаная: «Час гуляць» (Омск), «Ох і залатая табакерка» (Віцебск), «Шлях да Бэтлеэму», «Шаша ў левым чаравіку» (Гомель), «Велікан-эгаіст» (Магілёў), «Крошачка-Хаўрошачка» (Масква) і «Русалачка» (Гродна). Адкрыццё фест спектаклем, які атрымаў расійскую тэатральную ўзнагароду «Залатая маска», Рязанскага дзяржаўнага абласнога тэатра лялек «Пярэсты сабака, які б'яжыць краем мора» рэжысёра Барыса Канстанцінава. Арганізатарамі форуму выступілі Упраўленне культуры Гродзенскага аблвыканкама і Гродзенскі абласны тэатр лялек, гаворыцца ў матэрыяле «СБ. Беларусь сегодня». Між тым першыя фестывалі прайшлі ў 2013 і 2014 гадах.

Першы Міжнародны кінафестываль дэбютных фільмаў еўразійскага кантынента «Адна шоста» пройдзе ў Екацярынбурзе з 12 да 17 жніўня. Заяўкі на ўдзел у аглядзе паступілі ўжо з дзясяткаў рэгіёнаў Расіі і краін замежжа. Як перадае РІА «Новости», спецыяльна для работы на мерапрыемстве прыедуць спікеры з расійскіх гарадоў, а таксама Кыргызстана, Харватыі, Узбекістана, Паўднёвай Карэі і іншых краін. Для ўдзельнікаў распрацавана дзелавая праграма, якая складаецца з дзвюх лабараторый — акцёрскай і сцэнарнай — і форуму, дзе абмяркуюць актуальныя для кінаіндустрыі тэмы. У праграму ўвойдуць ігравыя і дакументальныя фільмы, плануецца паказ анімацыйных карцін. Міжнароднае журы вызначыць пераможцу ў чатырох намінацыях: «Найлепшы міжнародны ігравы дэбют», «Найлепшы міжнародны неігравы дэбют», «Найлепшы расійскі ігравы дэбют», «Найлепшы расійскі неігравы дэбют».

Стала вядома праграма 79-га Венецыянскага фестывалю. У асноўны конкурс увайшлі 23 карціны. Сёлета агляд адкрые фільм Ноа Баумбака «Белы шум», які таксама паказаўся за гадоўную ўзнагароду. Стваральнік «Рэвіема па мары» і «Чорнага лебедзя» Дарэн Аранофскі прадставіць драму «Кіт» з Брэнданам Фрэйзерам у гадоўнай ролі. Абудзецца прэм'ера «Баншы Інішывра» Марціна Макдонаха. У гадоўных ролях Колін Фарэл і Брэндан Гісан. Александра Гансалес Ін'ярты прыязе настальгічную камедыю «Бардо». Лаўрэат ўзнагароды Венецыі-2011 за кар'ерны дасягненні Фрэдэрык Уайзман у «Пары» расказа аб перапісцы паміж Львом Талстым і яго жонкай. Па-за конкурсам пакажуць адразу два серыялы майстроў дацкага кіно. Ларс Фон Трыер завяршыць заключны сезон «Каралеўства», а Нікалас Віндзінг Рэфн зняў нуар «Каленгагенскі камяроў». Па-за конкурсам адбудзецца і прэм'ера самайротнай работы ўладальніка «Залатога льва-2012» Кім Кі Дука. Яго апошні фільм атрымаў назву «Кліч бога». Як паведаміла на партале «Кінопоіск», у конкурсную праграму «Новыя гарызонты» увайшла поўнаметражная расійска-казахская карціна рэжысёра і сцэнарыста Адэльхана Яржанова «Галія».

Цікавіні ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Алег СЦЕЛЬМАШОК:

«Візітная картка Магілёўшчыны — фестывальны рух»

Начальнік упраўлення культуры Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта Алег Сцельмашок узначальвае гэтую структуру 4 гады. Ёсць пра што расказаць і над чым паразважаць. Здабыткамі, напрацоўкамі і планами на бліжэйшы час ён падзяліўся з чытачамі «Літаратуры і мастацтва».

— Алег Уладзіміравіч, пачынаем з надзвычай актуальнай, асабліва ў Год гістарычнай памяці, тэмы. Раскажыце, калі ласка, пра дзейнасць па захаванні гісторыка-культурнай спадчыны ў 2022 годзе.

— Пытанні аховы гісторыка-культурнай спадчыны знаходзяцца на пастаянным кантролі Магілёўскага аблвыканкама і мясцовых органаў улады. Праблемы разглядаюцца на іх пасяджэннях, а таксама на пасіджэннях абласнога савета па пытаннях гісторыка-культурнай спадчыны, калегіі ўпраўлення культуры.

У 2022 годзе ў адпаведнасці з Дзяржаўнай інвестыцыйнай праграмай Магілёўскай вобласці, Дзяржаўнай праграмай «Культура Беларусі» на 2021—2025 гады за кошт сродкаў рэспубліканскага і мясцовага бюджэтаў рамонтна-рэстаўрацыйнай работы працягваюцца ў палацава-паркавым ансамблі аграгарадка Жылчыцы Кіраўскага раёна. Таксама ў рамках рэгіянальнага комплексу мерапрыемстваў «Культуры Беларусі» аднаўленчыя работы запланаваны на пяці гісторыка-культурных каштоўнасцях у Клімавіцкім, Мсціслаўскім, Слаўгарадскім раёнах і ў Бабруйску.

— Між тым у вобласці ў незадавальняючым стане знаходзіцца шэраг помнікаў архітэктуры. Аб'екты маюць патрэбу ў правядзенні кансервацый, рамонтна-рэстаўрацыйных работ.

— У гэтай сувязі мясцовым органам улады даручана прыняць меры па скарачэнні колькасці змешчаных пад пагрозай разбурэння і закінутых помнікаў архітэктуры, якія не выкарыстоўваюцца, з дапамогай прыцягнення сродкаў інвестараў і спонсараў для іх рэстаўрацыі альбо шляхам перадачы такіх аб'ектаў ва ўстаноўленым заканадаўствам парадку новым уласнікам, у тым ліку продажу з таргоў. Ужо зацверджаны пакрокавы план дзеянняў на 2022—2025 гады, накіраваны на захаванне помнікаў архітэктуры вобласці, якія знаходзяцца ў незадавальняючым стане, у тым ліку шляхам уключэння падобных аб'ектаў у гаспадарчы абарот. У рэгіёнах вобласці адкрыты дабрачынныя разліковыя рахункі па зборы сродкаў на аднаўленне гісторыка-культурных каштоўнасцей. Асабліва ўвага надаецца папулярныя ацэнкаў помнікаў, развіццю іх турыстычнага патэнцыялу.

— У Магілёўскай вобласці правядзюцца многія святы і сустрэчы, фестывалі і конкурсы, аднак якія з іх вы б маглі назваць сапраўднымі брэндамі рэгіёна?

— Візітная картка Магілёўшчыны — фестывальны рух. На тэрыторыі вобласці штогод праводзіцца вялікая колькасць міжнародных, рэспубліканскіх, абласных і рэгіянальных фестываляў, конкурсаў і свят мастацкай творчасці, якія сталі брэндамі вобласці. У іх ліку — знакаміты музычны і тэатральныя форуму, пленэры, фестывалі народнай культуры, старадаўніх рамёстваў і нацыянальнай

кухні і іншае.

Сёлета ўжо адбыліся такія значныя культурныя падзеі, як Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «M.@rt.кантакт», форум «Традыцыйная культура як стратэгічны рэсурс устойлівага развіцця грамадства», фестываль дзіцячай творчасці «Залатая пчолка» ў Клімавічах, рэспубліканскі адкрыты конкурс выканаўцаў на аркестравых інструментах імя Лебава.

Зараз ідзе падрыхтоўка да Міжнароднага фестываля анімацыйнага кіно «Анімаёўка», пленэру па жывапісе «Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве», фестываля нацыянальнай драматургіі імя Дуніна-Марцінкевіча, шэрагу рэгіянальных фестываляў.

— Ці можаце выдзяліць асноўныя конкурсы — літаратурныя, краязнаўчыя, мастацкія?

— У фестывальнай палітры Магілёўскай вобласці звыш 40 фестываляў і конкурсаў устаноў культуры і адукацыі, накіраваных на выяўленне і падтрымку таленавітай моладзі, многія з якіх сталі традыцыйнымі. Гэта конкурсная праграма Міжнароднага фестываля дзіцячай творчасці «Залатая пчолка», рэспубліканскія конкурсы пяністнага імя Алоўнікава, выканаўцаў на аркестравых інструментах імя Лебава, рэспубліканскі адкрыты творчы конкурс «Поспех», абласны агляд-конкурс аматарскіх тэатральных калектываў «У далонях маёй Беларусі», рэгіянальныя конкурсы выканаўцаў на народных інструментах «Сузор'е талентаў» і харэаграфічнага мастацтва «Танцавальны трыумф» і іншыя. Для захавання народных традыцый штогод у Чавускім раёне ва ўрочышчы Байкава праводзіцца міжрэгіянальнае свята-конкурс «Зялёныя святыкі». У рамках праграмы праходзіць конкурс карагодаў і абраду «кумленне»: творчыя калектывы прадстаўляюць рэгіянальны карагод, мясцовы традыцыйную гульню-танец і эпізод абраду.

— Як у рэгіёне адзначаецца Год гістарычнай памяці?

— Натуральна, у пачатку 2022-га зацверджаны абласны план мерапрыемстваў па правядзенні Года гістарычнай памяці, якім вызначана вялікае кола мерапрыемстваў навукова-метадалагічнага і метадычнага характару па нацыянальна-патрыятычным выхаванні і захаванні гістарычнай памяці, мерапрыемстваў па ўключэнні моладзі ў дзейнасць, увекавечанні памяці ахвяр генацыду беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, захаванні і ўмацаванні адзінства беларускага народа... У рэгіёне прайшлі маладзёжныя абласныя праекты, прысвечаныя памяці спаленых вёсак

Магілёўскай вобласці, і марафон «Дарогамі Памяці і Славы» па раёнах Магілёўскай вобласці. Абласным краязнаўчым музеем арганізаваны выставачны праект «Рэліквіі вайны захоўваем як запавет жывым», які ўключае ў сябе прадметы, сабраныя падчас правядзення акцыі «Свяшчэнныя рэліквіі Вялікай Айчыннай вайны». У вобласці працягваюцца абласны краязнаўчы праект «#Мая_Зямля_Прыднпроўе».

Увогуле ўстановамі культуры вобласці запланаваны і праводзяцца ўрокі мужнасці, тэматычныя экскурсіі, краязнаўчыя праекты, праграмы і выстаўкі. Ствараюцца тэматычныя электронныя інфармацыйныя рэсурсы, відэаролікі. Цяпер у Магілёўскай вобласці распрацоўваюцца праекты па развіцці і музефікацыі мемарыяльнага комплексу «Буйніцкае поле».

— Крыху зменім кірунак размовы... Якія тэндэнцыі назіраюцца апошнім часам у бібліятэчнай сферы?

— Бібліятэкамі ажыццяўляецца маштабная даследчая работа па сістэматызацыі гістарычнага мінулага краіны, напісанні летапісу магілёўскай зямлі, захаванні гісторыка-культурнай спадчыны нашага краю і ўшанаванні гераічнага мінулага беларускага народа. Сваё мемарыяльнае функцыю бібліятэкі вобласці выконваюць не толькі на традыцыйных папяровых носьбітах, але і ў лічбе шляхам стварэння краязнаўчых інтэрнэт-рэсурсаў.

— Што гэта за рэсурсы?

— У 2021 годзе бібліятэкамі вобласці створаны 21 краязнаўчы алайн-рэсурсы. У цэлым па вобласці на сайтах публічных бібліятэк прадстаўлена больш за 140 краязнаўчых інтэрнэт-праектаў, якія папулярныя рэгіянальную гісторыка-культурную спадчыну ў віртуальным асяроддзі. Рэгіянальная калекцыя лічбавых інфармацыйных рэсурсаў публічных бібліятэк Магілёўскай вобласці прадстаўлена на адзінай інфармацыйнай платформе «Краязнаўчы партал Магілёўскай вобласці». Свабодны доступ да гэтага інтэрнэт-даведніка арганізаваны на сайтах усіх бібліятэчных сетак.

— Ці змяняюцца якасна і колькасна якасцю бібліятэкі?

— Сёння гэта сацыякультурныя і інфармацыйныя установы, якія займаюць цэнтральнае месца не толькі ў сферы культуры, але і ў паўсядзённым жыцці свайго рэгіёна. Асабліва ірка ў сельскіх

бібліятэках праяўляецца краязнаўчая дзейнасць, што звязана з імкненнем жыхароў вёскі спазнаць і захаваць спадчыну свайго краю. На жаль, насельніцтва вобласці, і ў першую чаргу ў сельскай мясцовасці, працягвае змяніцца. Таму аптымізацыя сельскіх устаноў культуры — патрабаванне часу. За апошнія пяць гадоў колькасць сельскіх бібліятэк зменшылася на 43 устаноў — гэта 13,8 %. Але бібліятэкары прыкладаюць максімум намаганняў, каб насельніцтва працягвала атрымліваць неабходнае бібліятэчнае абслугоўванне, у тым ліку ў аддаленых і маланаселеных пунктах. Там, дзе няма стацыянарных бібліятэк, працуюць пункты выдачы, вядзецца абслугоўванне ў Дамах сацыяльных паслуг. У 18 раёнах і горадзе Бабруйска вядзецца абслугоўванне бібліяскамі.

— На якія музеі варта звярнуць увагу аматараў гісторыі і мастацтва? Куды параіце завітаць чытачам «ЛіМ»?

— Сфера прадстаўлена 24 музеямі. Метадычнае суправаджэнне дзейнасці музейных устаноў ажыццяўляюць Магілёўскія абласныя краязнаўчыя музеі імя Раманава і мастацкі музей імя Масленікава, якія грунтоўна адлюстроўваюць гісторыка-культурную спадчыну Падыпроўя, мастацтва краю. Акрамя абласных музеяў, варты ўвагі і музеі, якія знаходзяцца ў раённых цэнтрах: Асіповіцкі раённы гісторыка-краязнаўчы музей, Бабруйскі краязнаўчы музей, Быхаўскі і Шклоўскі раённыя гісторыка-краязнаўчы музеі, Горацкі раённы гісторыка-этнаграфічны музей, гістарычны музей Крычова...

Між тым на пастаяннай аснове вядзецца адкрыццё новых экспазіцый. Так, у пачатку года ў абласным мастацкім музеі адкрыліся пастаянныя экспазіцыі «Арт-аб'ект "У сетцы сну Якава"», дзе прадстаўлена адрэстаўраваная фрэска XVIII стагоддзя былога Бялыніцкага манастыра кармелітаў, разбуранага ў 60-я гады XX стагоддзя, а таксама «Таямнічы водбліск стагоддзяў», якая ўключае 16 галерэйных малюнкаў гістарычных артэфактаў XI—XIX стагоддзяў.

Да таго ж у мэтах выканання ініцыятывы Генеральнай пракуратуры Беларусі ў музейных установах вобласці створаны спецыяльныя экспазіцыі і тэматычныя выстаўкі, прысвечаныя ахвярам генацыду насельніцтва Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з сайта
Магілёўскага аблвыканкама

Цікава ведаць

■ Магілёўшчына валодае значным рэсурсам у частцы захавання і прыцягнення турыстычнай прасторы да яе гісторыка-культурнай спадчыны. Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь падчас яго актуалізацыі і ўключэння новых аб'ектаў па Магілёўскай вобласці налічвае 1085 гісторыка-культурных каштоўнасцей, з якіх 796 — помнікі археалогіі, 132 — гісторыі, 129 — архітэктуры, 9 — мастацтва, 1 — горадабудуўніцтва, 1 — комплекс, 1 — калекцыя, 16 — нематэрыяльныя аб'екты культурнай спадчыны.

■ На дадзены момант разглядаецца пытанне аб наданні асаблівага статусу ў горадзе Магілёве будынкам псіхіятрычнай бальніцы 20—30-х гадоў XX стагоддзя, дзе ў гады Вялікай Айчыннай вайны ад руху фашыстаў закатавана 1200 пацыентаў. Магілёўскім аблвыканкам на адрас Міністэрства культуры накіравана прапанова аб прысваенні статусу гісторыка-культурнай спадчыны Статуту ВКЛ 1588 года. У Бабруйску падрыхтаваны адпаведныя прапановы па гістарычным цэнтрах горада, які ўключае ў сябе 56 помнікаў архітэктуры пачатку XX стагоддзя.

■ Сёння музеі вобласці — гэта навукова-даследчыя і асветніцкія ўстановы культуры. Яны з'яўляюцца дыялогавай пляцоўкай па розных пытаннях, прасторай для распаўсюджвання культурных ініцыятыв, служачь духоўнаму развіццю грамадства.

■ Большасць музеяў размяшчаецца ў гістарычных будынках — помніках архітэктуры XVIII — пачатку XX стагоддзя. Сярод іх — палац Пацёмкіна XVIII стагоддзя, дзе разгарнуў свае экспазіцыі гістарычны музей Крычова. Пасля завяршэння рэстаўрацыйных работ у палацы Булгакаў у Жылчыцах (Кіраўскага раёна), помніку архітэктуры позняга класіцызму XVIII—XIX стагоддзяў, у яго інтэр'ерах будзе адкрыта музейная экспазіцыя Жылчскага гістарычнага комплексу-музея.

Загадка без адгадкі

Ці не самая загадкавая постаць у гісторыі беларускай літаратуры Змітрок Астапенка. Гэта тычыцца не яго творчасці, яна добра даследавана, а таго, што магло быць пасля кастрычніка 1944 года, калі, паводле афіцыйнай інфармацыі, «прапаў без вестак» у Татрах. Прынамсі, Аркадзга Куляшоў казаў, што неяк бачыў яго ў вірлівым маскоўскай натоўпе. Можна і памыліцца, але ж яны былі найлепшымі сябрамі. У гутарцы з Барысам Сачанкам ён сцвярджаў, што Змітрок Астапенка звяртаўся па дапамогу ў адну з рэдакцый: «Ад Змітрака ўсяго можна было чакаць, чалавек ён быў неардынарны, адукаваны. Таленавіты, адчайны. <...> Усё магло здарыцца, калі ён апынуўся ў Славакіі, мог там і не загінуць».

І раптам, а гэта было ў самым пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя, мне патэлефанаваў Сяргей Грахоўскі:

— Зайдзіце, Алесь, да сястры Астапенкі Ніны Емяльянаўны. Яна атрымала паведамленне з КДБ аб гібелі яе брата.

Фота з сайта adu.by

Змітрок Астапенка. Фотаздымак з дароўным напісам паэту Сяргею Дарожнаму, 1930 г.

3 «мсціслаўскай пляды»

Нарадзіўся Змітрок Астапенка 23 лістапада 1910 года ў сям'і настаўніка ў вёсцы Калеснікі Мсціслаўскага павета Магілёўскай губерні, цяпер Хіславіцкі раён Смаленскай вобласці Расійскай Федэрацыі. У дзяцінстве пераехаў на радзіму бацькі Сяргеяўку. Гэта Шуміцкі раён. У 1929 годзе скончыў Мсціслаўскі педагагічны тэхнікум. Там і пазнаёміўся з Аркадзем Куляшовым, а таксама з Юліем Таўбіным. Пасябралі хутка, называлі сябе «мсціслаўцамі». Студэнты ж іх кікалі «мсціслаўскай пляды».

З першымі вершамі выступіў у 1926 годзе ў часопісе «Маладняк Калініншчыны», што з'яўляўся органам Калінінскага акруговага камітэта ЛКСМБ і Усебеларускага аб'яднання паэтаў і пісьменнікаў «Маладняк», і газеце «Чырвоная змена». Паступіўшы на літаратурны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута, працаваў у Кніжнай палатэ. Адначасова стаў і «тавізаўцам». Разам з гэтакімі, як і сам, багемнымі студэнтамі ўваходзіў у жарталіўнае таварыства «ТАВІЗ» — «Таварыства аматараў выпіцы і закускі». Звычайна збіраліся на кватэры Міхаса Багуна. Калі хацелася новых узражанняў, завіталі ў шашлычную ці піўну. Часам і ў рэстаран пры Саюзе пісьменнікаў.

Пэўныя звесткі пра Змітрака Астапенку можна знайсці ў Сяргея Грахоўскага, Аляксея Зарыцкага, Станіслава Шушкевіча. Яго і Юлія Таўбіна згадвае ў сваім «Маналогі» Аркадз Куляшоў. Пад прозвішчамі Юмана і Прытапенкі іх увасобіў таксама ў паэме «Далёка да акіяна». Аднак асабліва прадзівы воблік Змітрака Астапенкі паўстае ў «Рэквіеме» Яна Скрыгана. Чытаеш згадкі Яна Аляксеявіча і бачыш, нібы жывога. Упэўніваешся, што легенда-прыгодніца, звязанае з яго асобай, было закладзена ў характары, паводзінах.

Жарт? Дзеля чаго?

Неяк Змітрок запрасіў Яна Скрыгана да сябе на кватэру. Хацеў пачытаць яму свае вершы. Аднак, як толькі зайшлі, перадумаў. Прапанаваў «пабачыць усё, што робіцца ў яго ў доме». Далей адбыўся такі дыялог:

«— Не разумею, — паціснуў я плячыма. — Ну вось так: зараз рассунуцца сцены, і ты ўбачыш усіх жыхароў гэтага дома, можа, каторага нават за не вельмі прыстойным заняткам. Хочаш?

— Нейкая ў цябе сёння буйная фантазія.

— Чаму буйная? Нармальная! Проста ты не ведаеш, што я зрабіў вялікае адкрыццё. Я разгадаў таямніцу жыцця матэрыі, і ў маіх руках цяпер вельмі страшная сіла. Я магу ў любым парадку сінтэзаваць атамы, а значыць, маёй волі няма канца. Магу ўсюды быць, усё значыць, усё бачыць, лёгка разбураць усё тое, што чалавеку на шкоду, і гэтак жа лёгка аднаўляць. Калі яно трэба.

Я паглядзеў на Астапенку з няяснаю трывогаю. Падобных жартуў ад яго я ніколі не чуў, і калі гэта жарт, то дзеля чаго ён?

А ён «хадзіў па пакоі мяккаю, украдліваю хадзою, раптам як бы заспяшаўшыся. Твар сухі, рэзка акрэсленыя губы, прамы нос, нешта татарскае ў сківіцах. У чорных, тонка прычэсаных валасах акуртанні, цвёрды прабор з правага боку».

Прызнаўся, што піша раман: «Першая частка ўжо гатова. Хачу даць назву «Вызваленне сіл», а можа, яшчэ перадумаю... Тайну атама адкрыў не я, а мой герой, і сваім сакрэтам ён хоча знішчыць стары свет. І ўжо колькі часу, як я сам сябе баюся, усё здаецца, што не ён, а я валодаю гэтай страшнаю тайнаю».

Падзеі твора адбываліся ў Германіі, дзе да ўлады прыйшлі фашысты. Пачаў усталёўвацца фашызм. Яна Скрыгана здзіўля, «што герой найдаксанаейшым чынам ведаў Берлін. Вуліцы, плошчы, помнікі, службовыя цэнтры, глухія куткі. Ведаў, як прайсці да іх найкарацейшым спосабам. Ведаў, якім ліфтам і на які наверх падняцца, каб з некім пабачыцца ці заблытаць сляды». І гэта прытым, што сам апавядальнік у Берліне ніколі не быў. На здзіўленне сябра, Змітрок адказаў: «Калі б мяне скінулі з неба ўночы ў любым пункце і сказалі, што трэба пайсці ў нейкі другі лубы пункт, я зрабіў бы гэта лёгка, ні ў кога не пытаючыся. <...> Берлін я ведаю, як самы прававерны берлінец, ніколі там не бываўшы».

Наша зямля — Эдэм

Першая частка рамана «Вызваленне сіл» была надрукавана ў 1932 годзе ў сёмым і восьмым нумарах часопіса «Маладняк». На гэты час Змітрок Астапенка ўжо выдаў пэтычныя зборнікі «На ўсход сонца. Першая кніга вершаў», «Крайне» (абедзве 1931) і «Абурныя» (1932). У наступным годзе пабачыла свет кніжка-малыянка для дзяцей «Трактар». Уваходзіў у «Маладняк», пасля — БелАПП. Усё складалася добра. Хоць на творчым вечары сацацыяны, які праходзіў 5 лютага 1931 года, сябры па прыкрыжывалі

яго за «панаванне інтымных матываў і захапленне прымітывам сялянскага жыцця». Але для таго часу творчыя дыскусіі — рэч звычайная.

Непрыемнасць прынёс 1933 год, калі Змітрок Астапенка быў арыштаваны. Кнігу паэзіі «Як шум дажджу» выкраслі з выдавецкага плана, а самога аўтара выслалі на два гады ў Сібір. Пасля вызвалення займаўся педагагічнай работай у Новарасійску. Праз некаторы час апынуўся ў Марыінску. Потым выкладаў нямецкую мову ў Новарасійску. У кастрычніку 1937 года зноў апынуўся ў Сібіры. З лагера збег, але мясцовасць ведаў слаба. Вырасчыў вяртацца назад. Як ні дзіўна, з уцекачом абыйшліся гуманна. Да ранейшага тэрміну дабавілі толькі два гады.

Мірыцца з лёсам не збіраўся. У розныя інстанцыі пісаў: «Паверце, я сумлены... Дазвольце зняць ганьбу». Паверылі, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна. Нібыта даведзены пра яго Сталін. Дарэчы, Змітрок Астапенка быў не толькі выдатным паэтам, а і таленавітым мастаком. Паспяхова займаўся і разбой на дрэве. Пагаворвалі, што ў лагеры ён выканаў арыгінальны партрэт Іосіфа Вісарыявіча на фоне Крамля. Нейкім чынам гэты партрэт трапіў самому «правадыру ўсіх народаў». І спадабаўся яму...

У 1942 годзе адбылося тое, пра што Змітрок Емяльянавіч марыў не адзін год. Знаходзячыся ў Маскве, паэт перадаў Максіму Танку частку напісаных твораў. Сярод іх — балада «Помста партызана», нізка вершаў «Спаленая вёска», аповець у вершах «Ганна», паэма «Эдэм», якая па сённяшні дзень належыць да найлепшых дасягненняў гэтага жанру па адлюстраванні тэмы Вялікай Айчынай.

Адмоўны персанаж Юхім Кашлаты — збіралыны вобраз зрадніка, для якога няма нічога святога. Да гэтага нелюдзя з пагардлі ставіцца нават яго гаспадар немец Франц Блом, успрымае «тутэйшым аслом» і «мясцовым зраднікам». Рэзкая супрацьлегласць Кашлатаму — Андрэй Саковіч. Дзякуючы такім Саковічам, ніякія блюмы не дабіваліся (і не даб'юцца!) ажыццяўлення сваёй захопніцкай мары:

Перш-наперш, гэты край, дзе мы жывем, Усім адпавядае нашым планам. О, даст іст, Эдэм! віркліх нарады, Эдэм!

Яго б даўно заваяваць пара нам!

Не маглі і не хацелі зразумець розныя блюмы і іх прыхвасні калабаранты, што, калі адштурхоўвацца ад Бібліі, гэты райскі сад — Эдэм — толькі для беларусаў. На дзіва актуальна гучыць паэма Змітрака Астапенкі сёння. З вечнасці падае ён свой голас: любіце Беларусь, як я яе люблю. Бежыце, бо лепшай краіны на свеце няма.

Пэўнасць, ды не ўся

Пасля звання Сяргея Грахоўскага падумялася: ныйначай у адказе, які атрымала Ніна Емяльянаўна, нешта важнае. Калі патэлефанаваў ёй, ахвотна згадзілася сустрэцца. Аказалася, што прыйшло афіцыйнае паведамленне аб гібелі Змітрака Астапенкі. Яе малодшая сястра Алена, па мужу Жукава, якая жыла ў Маскве, слала запыты ў розныя інстанцыі. Аднак ці не адказвалі, ці нічога канкрэтнага не паведамлялі. Гэты ж адказ Алену Емяльянаўну не заспеў у жывых. Пераадрасавалі яго без цяжкасці. На афіцыйным бланку напісана:

«Камітэт Дзяржаўнай бяспекі. СССР. Цэнтральны архіў 19.6.91 г. № 10-а/3845

Пажаваная Алена Емяльянаўна! Па сутнасці Валена заявы паведамляем наступнае. Астапенка Дзмітрый Емялья-

навіч <...> 28 верасня 1944 года ў складзе падраздзялення разведчыкаў з горада Масквы быў перакінуты на тэрыторыю Чэхаславакіі. 7 кастрычніка 1944 года асобная група з сямі чалавек, у лік якіх уваходзіў Астапенка Д. Е., была перапраўлена з разведвальным заданнем у горад Кежма, Чэхаславакія. Якіх-небудзь звестак аб дзеяннях групы і лёсе разведчыкаў, у тым ліку і Астапенкі Д. Е., у далейшым не наступала.

Дадаткава накіроўваем вам захаваны ў архівах фотаздымак Астапенкі Д. Е., які адносіцца да апошняга знаходжання на тэрыторыі СССР.

Намеснік начальнік архіва

А. Т. Жадобін.

Пэўнасці крыху больш. Аднак з'яўлялася таксама інфармацыя, нібыта ўсіх разарвалі нямецкія аўчаркі. Калі не ўсіх, дык тых, хто не загінуў. Маўляў, радыстка групы аказалася здраднікам. Ніна Емяльянаўна, на жаль, не памятала, хто ёй гэта казаў. Падогнае я чужы і ад Станіслава Пятровіча Шушкевіча.

Дарэчы, жонку Змітрака Астапенкі, Антаніну Цімафееўну, з якой яны жылі менш года, таксама часам бянтэжылі яго дзіўныя паводзіны. Вяртаецца яна з работы, а ў калідоры камунальнай кватэры нехта з бародой, у чужым капелюшы. Ды і голас зменіць: «Грамадзянка, пройдзем са мной». Пасля зніме галаўны ўбор, адарве прыклееную бароду.

А вось згадка Ніны Емяльянаўны: «Здаецца мне, што ў вайну Змітрака перакідвалі на Гомельшчыну, у адзін з партызанскіх атрадаў з нейкім заданнем. Пасля вызвалення Мінска заходзіла ў колішні будынак Саюза пісьменнікаў жанчына. Пыталася, дзе ён цяпер. Не магу дараваць Алесю Кучару, ён жа з ёй гутарыў... Каб жа яе адрас ці прозвішча... Жанчына гэтая была са Змітраком у адным партызанскім атрадзе».

«Чакайце!..»

Пра заданне, якое меў перад тым, як апынуцца ў Татрах, можна даведацца з яго апошніх лістоў. 29 верасня 1944 года пісаў блізім:

«Прывітанне бабুলі, Любові Іванаўне. Мае дарагія Тоня і Лена!

Тут зараз пахмурнае надвор'е, добра. Сумна толькі ад разлукі з вамі, але ж гэта павінна было быць, гэта быў мой абавязак.

Увечары мы вылятаем. Зараз каля 4—5 гадзін вечара. Пажадайце ў душы мне ўдачы і шчасця. Зрэшты, калі вы атрымаеце гэтае пісьмо, я буду ўжо далёка, на месцы... Гэтае пісьмо накіроўваю з лётчыкаў.

Нарэшце, апошні ліст, напісаны 7 кастрычніка 1944 года:

«Мае дарагія Танюсечка і Леначка! Вось я ўжо амаль на месцы. Праз дзверы гадзіны іду на захад... Вакол мяне крутыя горы. Схілы гор параслі ёлкамі і букамі.

<...> Колькі перажыванняў! Напрыклад, пералёт праз лінію фронту. Парашутны прыжок у горныя лясы і многае іншае.

Мае родныя! Напэўна, пасля гэтага пісьма я доўга не буду мець магчымасці напісаць вам. Вы не трывожцеся гэтым...

...І ты, Тоня, як бы я доўга не маўчаў, памятай, што я заўсёды з табою і жыву спадзяваннем сустрэцца з табой.

Ну, час канчаць. Зараз іду, пешшу, у горы, наасучу рабняцкія, агоны, барабіды. Я зусім не баюся небяспекі, невяндужа ворага, люблю вас, мае родныя. Чакайце!»

Ён і сёння з намі, бо яго думкі — гэта нашы думкі:

Пахлянемся Радзіму любіць!

Яна з верай на нас паглядзе!

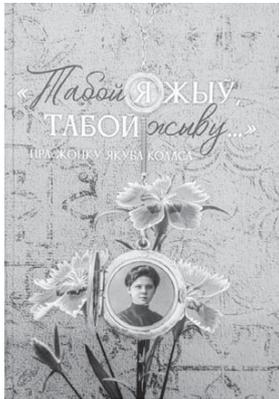
У нашых сэрцах жыве і будзе жыць

Наша даўняя клятва святая!

Алесь МАРЦІНОВІЧ

«Мая Маруся забіла гэта адзіноту...»

УВыдавецкім доме «Звезда» пачылася свет кніга «Табой я жыў, табой живу...», якая прысвечана жонцы народнага паэта Беларусі Якуба Коласа — Марыі Дзмітрыеўне Каменскай (1891—1945). Укладальнікі багатага на гістарычную памяць выдання — унучка песняра Вера Міцкевіч і яго праўнучка Васіліна Міцкевіч.

«Летапіс жыцця і творчасці» — вераны гадамі працы даведнік для даследчыкаў. Сямейны агмень, які годна падтрымліваюць Марыя, Вера і Васіліна Міцкевіч, — нязменны арыенцір для чужых душ, прывабленых энергетыкай Коласавага слова. Руплівымі жаночымі рукамі тэчаца сувай родавай памяці, паўне куфар нацыянальных здобыткаў... І далей: «У гісторыі беларускай і сусветнай культуры набярэцца нямаля прыкладаў, калі нашчадкі пісьменнікаў становіліся асноўнымі

песняра падступалі да яе вырашэння не адзін год, не адно дзесяцігоддзе. Канец XX — пачатак XXI стагоддзя значналіны ў айчынным коласазнаўстве і тым, што былі выдадзены кнігі сыноў паэта — шматгадовага дырэктара, супрацоўніка Коласаўскага музея Данілы Міцкевіча і доктара тэхнічных навук, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусі Міхася Міцкевіча, альбо зборнікі з іх непасрэдным удзелам як укладальнікаў, рэдактараў. Асобы з выразнай беларускай грамадзянскай пазіцыяй, надзвычай чуйныя да родавай памяці, асэнсавання месца і ролі Якуба Коласа і яго атачэння ў гісторыі беларускай літаратуры, сведкі многіх грамадскіх, сацыяльных, жыццёвых калізій на працягу многіх дзесяцігоддзяў у лёсе Беларусі, яны заклалі грунт, умацавалі ідэю жывой неўміручасці аўтара «Новай Зямлі».

...Даніла Міцкевіч («І дзе знайсіці мне тыя словы: Успаміны пра маму»): «Дзяўчынкаю маме давялося вучыцца ў духоўным вучылішчы. Руская па нацыянальнасці, яна дасканала ведала і любіла беларускую мову, якая стала для яе роднай. Многім даказвала, што беларуская мова захавала больш ад старажытнаславянскай асновы, чым руская. Удое маторкі вяліся па-беларуску, і маці часта папраўляла нас у сэнсе правільнага вымаўлення слоў. Яна ведала шмат нашых народных песень, часта співала. Памятаю: «Ой, завіла ружа, белы цвет».

Даведка «ЛіМа»

Марыя Каменская, якая нарадзілася ў Ашмянах Віленскай губерні 7 лютага 1891 года, вучылася ў духоўным вучылішчы, пасля працавала настаўніцай чыгуначнай школы ў Вільні, затым — у Пінску. У Пінску і пазнаёмілася з Якубам Коласам у 1912 годзе. Праз год яны пажаныліся. У 1914 годзе нарадзіўся першы сын — Даніла. У 1917 годзе — Юрый, у 1926-ым — Міхась. У час Першай сусветнай вайны сям'я знаходзілася ў бежанстве ў Падмаскоў'і, пасля — у Пярмі і Абаяні. Марыя Дзмітрыеўна працягвала настаўнічаць. У 1921 годзе сям'я вярнулася ў Мінск. З таго часу Марыя Дзмітрыеўна — хатняя гаспадыня. У гады Вялікай Айчыннай вайны жонка Коласа часта хварэла. Сям'я жыла ў эвакуацыі ў Ташкенце. На фронце прапаў без вестак сярэдні сын Юрка. Напрыканцы 1944 года стан здароўя жонкі паэта істотна пагоршыўся. З пачатку 1945 года яна знаходзілася ў маскоўскім шпіталі. Памерла ў Маскве 21 мая 1945 года. Колас заўсёды аддаваў свае творы на першае чытанне Марыі Дзмітрыеўне, раіўся па розных мастацкіх пытаннях.

захавальнікамі іх матэрыяльнай і нематэрыяльнай спадчыны, прыкладвалі вялікі арганізацыйны высілак пры мемарыялізацыі мясцін і хатняга побыту вядомых асоб, выданні пісьмоўных крыніц. Ужо сама іх прысутнасць у музейнай прасторы заўсёды стварала і працягвае ствараць непаўторнае адчуванне персанальнай далучанасці, душэўнага дакранання наведвальнікаў экспазіцыі і ўдзельнікаў мерапрыемстваў да няўлоўнага, але такога важнага працэсу пераемнасці гісторыі і традыцый.

Даніла і Міхась Міцкевічы. Сыны Песняра, звенчыкі памяці і спраўджаныя спадзяванні бацькоў на лепшую долю беларусаў, іх выдатную адукацыю, навуковую і творчую рэалізацыю, кожны, хто знаёмы з іх слоўмі і справамі, займе для сябе высокі маральны аўтарытэт, прыклад слугавання Бацькаўшчыне».

Укладальнікі выбудоўвалі адметную архітэктурную кнігі, рэльефна вымалёўваючы вобраз Марыі Дзмітрыеўны Міцкевіч. «Табой я жыў, табой живу...» — гэта кніга-партрэт, кніга-біяграфія, напісаная рознымі аўтарамі ў адной плыні сапраўднай любові да свайго персанажа, захаплення постацюю жонкі вялікага мастака слова. Дадзенае выданне смела можна было б уключыць у серыю «Мастацкай літаратуры» з красамоўнай і зразумелай назвай — «Жыццё знакамітых людзей Беларусі». Мо такая ўдача і вывела на рэалізацыю магистральнай ідэі, што сямейнікі, нашчадкі народнага

Пад зоркаю спакусы

Сапраўдныя любовныя драмы, напоўненыя жарсцю, пацунцымі высокага нападу, а таксама адчуваннем самай беспрасветнай роспачы з нагоды подласці «аб'екта» захаплення ды ідэалізацыя, пачаўшы свет на старонках кнігі прозы Васіля Жуковіча «Прадчуванні», што летас выйшла з друку ў сталічным выдавецтве «Ковчэг». Кожная з навел, кожнае з апавяданняў (як вызначэ жанр расповедаў аўтар) цягне на нешта большае: апоцесць, раман, а то і можа стаць асновай для сцэнарыя паўнаўтарскай душэўнай меладрамы.

«Тут выявіліся і цікавыя, часам унікальныя, сюжэты, і стыльвае багацце. І дакладнасць характарыстык. Вернасць і здрада, далікатнасць і вераломства па-май-стэрску паказаны ў людскіх учынках», — пазначана ў анатацыі. Але ці заўсёды зразумела, чаму герой дзейнічае менавіта так, а не інакш?.. У некаторых выпадках апавяданні, выклаўшы храналогію, пакідае агаломшанага чытача: маўляў, воль як быў! Але ж якая ў тым, што так бывае, сумнявацца не даводзіцца (дзі не ў задачах літаратуры гэта даводзіць) — часам не хапае (як дзі жанра навелі) завяршальнай яркай карцінкі ці той самай псіхалагічнай дакладнасці.

Так, возьмем першы з расповедаў пад назвай «Кузя» — гэта мянушка разумнай, кемлівай і пры тым сімпатычнай, зграбнёнькай, пашчывай у спорце студэнткі, якой надта ўжо лёгка давалася вучоба. Воль яна любіць чытаць французскую і рускую класіку, бязьвазна сязіць у бібліятэцы — і раптам ператвараецца ў «гуляшчую», якая «з кожным годам нарашчала інтымныя абароты!» А ўрэшце яе спакушае матачыкліст Адам, асабліва не робчы вялікіх для таго намаганняў (хіба раз ласкава назваў па імені — Галоньй). Кузя-Галоня застаецца сам насам са сваёй «праблемай» — і як толькі яна, дасведчаная ў адпаведнай «практыцы», не пралічыла, што б'е ў выніку «нароўнявання інтымных абароты»? Што хлопец, не абцяжараны пацунцім адказнасці, расце ў павертры разам са сваім матачыклістам? Дзі не адрозніць аднога ад другога братоў-блізнюкоў — як высветлілася, яны забавляліся з ёю па чарзе — таксама пытанне?

У фінале аўтар паведамляе: «Чутка прайшла, быццам яна пераехала ў Прыбалтыку, у якую канкрэтную краіну — невядома». Што гэта дае для жанру навелы?.. Як адначалася, пытанне не да праўдзісці сюжэта — а да таго, што рухала галоўнай героіняй, да праўдзісці мастацкай... Стварэцтва ўражанне, што аўтар занатаваў тое, што калісьці здаралася з яго аднаўскоўцамі, знаёмымі, сябрамі сяброў, асабліва не спыняючыся жарка на псіхалагічнай глыбіні. Між тым, творы падобнага жанру ў нашай літаратуры даволі рэдкія, таму асабліва хачелася б бачыць больш дасканалымі тыя, што ёсць.

Да рэдкага гумарыстычнага жанру адносіцца апавяданні «Жывы!» і «Прыліны, або Пляжны сезон» (апошніе пазначаны як іранічны маналог). І калі ў першым творы апісанне сітуацыі і характараў «падгляджанае» з жыцця, то напачатку другога лавіць сябе на неразуменні лагічнай сувязі: «Я — маладая, нават юная, студэнтка. Кажуць, прыгожая. Можна, таму прыйшла да нечаканага адкрыцця: мужчыны, як правіла, — донжаны». Напэўна, рэч у тым, што ў аўтара найлепш удаюцца тыя творы, дзе ён піша пра сябе, не спрабуючы пераўвасобіцца ў кагосьці іншага?..

Язеп Лёсік нярэдка прасіў, каб яна выканала песню «З гары па даліне галубы ляталі». Сардэчна і чула да мамы ставіліся Янка Купала, Максім і Гаўрыла Гарэцкія, Змітрок Вядула, Аркадзь Смоліч, Алесь Сянкевіч і, па сутнасці, усе, хто бываў у нас і сустракаўся з ёю.

Яна была чалавекам поўным любові да людзей і з пшчытоў стаялася да нас, сваіх здзей, вучыла нас быць добрымі, сумленнымі, працавітymi. Нам пашчасціла ў тым, што ў бацькоў ніколі не было сварак, лаянкі, што ў нашай сям'і заўсёды панавала атмасфера любові і дабрны. Якое ж гэта шчасце! Яго, тое шчасце, найперш стварала наша мілая мама...»

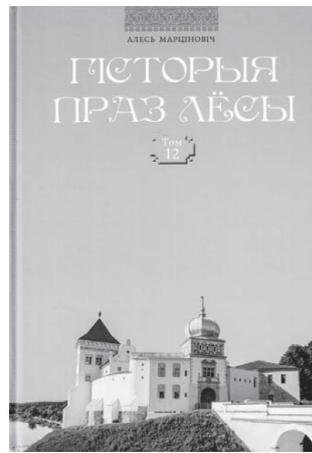
Сапраўдны падарунак для чытача — кніга «Табой я жыў, табой живу...», выдзена па заказе і пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі. Гэта яркая старонка айчыннага кнігавыдання, значная падзея коласазнаўства ў час святкавання краіны 140-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. І яшчэ... Томік пра Марыю Міцкевіч — добры падручнік сямейнай педагогікі. Не абмінеце кнігу, напоўненую любоўю і адчуваннем характава жыцця! Мець такое выданне варты ў кожнай школе краіны. Па яго старонках можна вывучыць і пытанні сямейнага выхавання, і гісторыю беларускай літаратуры, яго радкі будучы наталіць смагу да жывога, багатага на энергетыку роднасці і чуласці беларускага слова.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Марыя ЯРАШЭВІЧ

Асобы ў часе

У выдавецтве «Беларуская навука» толькі што пабачыў свет 12 том аўтарскай серыі Алеся Марціновіча «Гісторыя праз лёсы». Як і папярэднія, ён, паводле задумы, складаецца з трох кніг. У першай — «Імя на карце» — апавяданні аб тых, хто адкрываў на неабсяжных расійскіх прасторах новыя, яшчэ не заселеныя маскоўцамі, землі. Усе яны — смелыя, адважныя, а ў нечым у сваіх памкненнях і авантурныя людзі, маюць дачыненне да сённяшняй Беларусі, бо былі лівінамі. Некаторыя з іх, выхадцы з Вялікага Княства Літоўскага, у розны час перасяліліся ў суседнюю дзяржаву. Іншыя ўжо нарадзіліся ў Маскові. Але і першыя, і другія, успрымаючы яе роднай для сябе, не забывалі аб уласных каранях.

і быць не можа: «Расія — не краіна, а Сусвет».

Актуальна такое сведчанне аўтара серыі «Гісторыя праз лёсы»: «У нас жа з табой — свая Радзіма. Хай сабе тэрыторыя і меншая, аднак такая, роўных якой не было, няма і ніколі не будзе, бо «Беларусь — не краіна, а Сусвет». Гэтага ніколі не зразумець тым, хто спрабавае дыктаваць яму свае ўмовы. Сусвет наш — неабсяжны, таму і такая вялікая прыцягальная яго сіла, а тыя, хто меў шчасце нарадзіцца ў ім ці на пэўны час звязаны з ім свой лёс, і ў чужых краях сваім талентам даказвалі, як трэба жыць, каб з'яўляцца прыкладам іншым. Тым самым таксама як бы нагадалі, што «Беларусь — не краіна, а Сусвет». Хай сабе ў іх часы яна і інакш называлася».

Згадвае Аляксандр Марціновіч і «чудоўныя радкі народнага паэта Беларусі Максіма Танка»:

*Я спытаў чалавека,
Які прайшоў праз агонь,
І воды,
І медныя трубы:
— Што самае цяжкае
На гэтым свеце?*

*І ён адказаў:
— Прайсці праз вернасць.*

Дзеля таго згадвае, што «еднасць, як вядома, паняцце шырокае. Яна працягваецца не толькі ў дачыненні да чалавека, якога кахаш, а і зямлі, што найлюбява табе ў свеце. Толькі «прайсці праз вернасць» — гэта і прайсці праз памяць аб тых, хто некалі жыў».

У серыі «Гісторыя праз лёсы» Аляксандр Марціновіч раскажаў пра 236 чалавек. Сярод іх ёсць тыя, хто нарадзіўся на тэрыторыі сучаснай Беларусі, а таксама выхадцы з іншых зямель, але яны звязаны з гэтым лёсам з ёю. Як і нашы сучасныя, якія праславіліся ў іншых краях. Зразумела, што ўсе яны жылі, працавалі, кантактавалі з тымі, хто ў рознай ступені меў дачыненне і да падзей на нашай зямлі. Пра іх таксама апавядаецца, хай сабе і не так вычарпальна, як пра галоўных персанажаў. Значыць, ёсць усе падставы сцвярджаць, што колькасць персанажаў у серыі куды большая. А ў выніку спраўдзіў наша нацыянальная гісторыя паўстае праз лёсы. Па-свойму сімвалічна, што гэтая серыя завяршаецца ў Лод гістарычнай памяці. Яна — своеасаблівы ўнёсак у найлепшыя спадчынныя нашыя спадчыныя мінуты.

Тамаш АКУШЭНКА

Героямі апавяду Алеся Марціновіча сталі чацвёрта з іх: Андрэй Дубенскі, Елісей Буза, Харытон Лапцеў і Дзмітрый Лапцеў. Падрабязна (наколькі гэта дазваляюць звесткі, што захаваліся) расказваецца пра тое, чым яны заслужылі павалу і ўдзячнасць нашчадкаў. І, вядома, гаворыцца аб тым, як увекавечана памяць аб іх у геаграфічных назвах. Асабліва пашанцавала братам Лапцевым. Прынамсі, пра мора Лапцевых ведаюць ва ўсім свеце. Гэта слава, якую кажуць, адна на двух. Аднак у кожнага з братоў ёсць і асабістая памяць. Імем Харытона Лапцева названы ажно тры мысы. «Свой» мыс і ў Дзмітрыя Лапцева. Ён знаходзіцца ў дэльце ракі Лена. Яго імя носіць і праліў паміж вострава Вялікім Ляхуўскім і мацерыком.

Звесткі пра першапачатковую асабліва цікавымі будуць дзецям сярэдняга школьнага ўзросту, а ім ў першую чаргу і адрасаваны кнігі Алеся Марціновіча. Прыдадуцца яны і ў рабоце выхавальцаў дзіцячых садоў, а таксама настаўнікам на ўроках і ў пазашкольнай рабоце, бо спрыяюць патрыятычнаму выхаванню, нагадваючы, якая багатая і слаўная гісторыя ў нашага народа.

Багаццем фактычнага матэрыялу, жыццёва падачы, прысутнасцю нечаканых, а то і неверагодных эпізодаў, прываблівае і другая кніга. Ужо з назвы яе «Само жыццё — легенда» вядома, што гаворка пойдзе пра асоб неардынарных. Найперш гэта тычыцца разведчыка з разведчыкаў Міхаіла Мукася. Але і жыццё, напрыклад, Ліліі Зверавой багата на прыгоды. Яна прыцягвае ўвагу ўжо тым, што была першай расійскай жанчынай-лётчыцай і другой у свеце. У Беларусі — таксама першай. Невыпадкова ў гонар яе адна з малых планет носіць назву Лілія.

Апавядаючы пра Звераву, Аляксандр Марціновіч звяртаецца да жанчыны як да жывой. Гэта дазваляе ўспрымаць яе так, нібы яна перад табой. Нават здаваецца сабе размова з малой планетай, што стала своеасаблівым пераўвасабленнем гераіні: «Канешне, адной ёй там сумна. Наўкола сучасная цемра. І толькі

далёка-далёка мігцяць россыпы зорак. Зямлі не відаць. Як і іншых планет — малых і вялікіх. Ды што яны, калі ёсць адна адзіная, на якой пачалося яе жыццё. Вельмі кароткім яно было. Аднак і бясконцым. Дзякуючы памяці аб тым, што некалі яна жыла».

А як ні памятаць тых, хто прадстаўлены ў трэцяй кнізе тома — «Лепей знай родны край!» Герой яе ў розны час адкрылі Беларусь для беларусаў. Пра адных з іх вядома менш, пра іншых — больш. Ёсць і тыя, чые імёны, на шчасце, пастаянна на слыху. Перад чытачом працягваюць паўставаць асобыныя старонкі нацыянальнага пантэона. Прозвішча за прозвішчам, лёс за лёсам... Абавязкова падаюцца факты, якія пераконваюць, колькі важна памятаць тых, хто належыць да найлепшых сыноў і дачок нацыі: Ігнацій Кульчынскі, Міхаіл Баброўскі, Павел Шпілеўскі, Канстанцыя Буіло, Паўліна Мядзёлка... Толькі асобыныя імёны, а як шмат зроблена кожным дзеля Бацькаўшчыны!

Адлік жа гэты пільмоваму пантэону Алеся Марціновіча пачаў у 2016 годзе, калі выйшаў першы том аўтарскай серыі «Гісторыя праз лёсы». Ён складаецца з кніг «Першыя з першых», «Полацкія князі», «Вялікія князі Вялікага Княства». У пэўнай ступені адбылося вяртанне да нацыянальных першавытокаў з далейшым паглыбленнем ў нашу гісторыю праз прызму лёсаў знакамітых людзей. У наступных тамах раскажывалася пра падарожнікаў і вайсковых дзеячаў, першадрукароў і мастакоў, кампазітараў і пісьменнікаў, пра барацьбітоў за свабоду сваёй зямлі і прадстаўнікоў знакамітых магнацкіх дынастый. Дзякуючы мастаку Вячаславу Паўлаўцу, удала падобраныя і кампазіцыйна скампанаваныя ілюстрацыі дазвалялі не толькі лепш убачыць тых, пра каго апавядаецца, а і адчуць само дыханне той ці іншай эпохі.

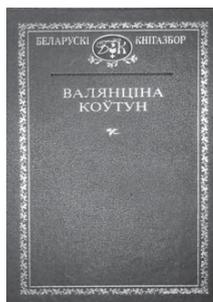
У канцы трэцяй кнігі кожнага тома звычайна давалася кароткая анатацыя да наступнага. Пастаянныя чытачы серыі, зразумела, з нецярпеннем чакалі, а з кім жа яны сустрэцца ў трывацым томе. Толькі, як высветлілася, яго не

будзе. Аўтар так вытлумачыў прычыну гэтага: «Не з-за таго, вядома, што я спалохаўся чортава тузіна. Прычына больш празаічная: ахапіць неахопнае немагчыма. Мы ж з табой (апавед часам вядзецца ў выглядзе звароту да чытача. — Т. А.) і так ужо зрабілі агромністае падарожжа ў часе і прасторы. Пачынаючы са знаёмства з легендарнай скіфскай царэўнай з VII стагоддзя да н. э. Скрэвай, да тых, хто стаў знакамітым у бліжнім нам XX стагоддзі. А які вялікі ахоп краін і кантынентаў, дзе бывалі, а то і жылі выхадцы з нашых зямель! Хіба толькі ў Антарктыду не трапілі. Гэта колісь, а цяпер, як ты ведаеш, там дзейнічае Беларуска антарктычная станцыя. Ды і ў космасе беларусы, як вядома, — свае людзі».

І прадаўжае: «Але пра гэта, як і пра многае яшчэ, хай раскажучы ўжо іншыя аўтары. Таму і стаўлю ў серыі «Гісторыя праз лёсы» апошняю кропку. Раблё гэта з задавальненнем, бо тое, чаго хацелі, беручыся за напісанне яе, ажыццявіў». Патлумачыў Аляксандр Марціновіч, у чым канкрэтна гэта праявілася: «Мне вельмі падабаецца адно з выказванняў расійскай імператрыцы Кацярыны II. Кажаш, яна была заваёўніцай? Але ж адначасова з'яўлялася і адной з самых адукаваных жанчын свайго часу. А яшчэ была вялікай патрыёткай сваёй краіны. У некалькіх словах лаканічна і, што самае галоўнае, афарыстычна засведчыла аб тым, які важкі сэнс набывае паняцце «Радзіма», калі да яе ставіцца з найвышэйшай любоўю. Разумеючы, што лепшага месца на Зямлі няма

Пакліканая

Яшчэ адна навінка выдавецтва «Беларуская навука»: серыя «Беларускі кнігазбор» папоўнілася «Выбранымі творамі» Валянціны Коўтун. Укладальніку, аўтару каментарара і прадмовы гэтага тома, які ў згаданым кніжным прасекце стаў сто восьмым, Ірыне Багдановіч, безумоўна, давялося няпроста. Талент Валянціны Коўтун ярка раскрыўся ў многіх кірунках. Яна — паэтэса, празаік, дзіцячы пісьменнік, перакладчык, літаратуразнаўца, даследчык фальклору. Таму давялося шмат чым ахвярываць, каб данесці да чытача галоўнае з напісанага ёю. Калі знаёмішся з «Выбранымі творамі», упэўніваешся, што гэта ўдалося.

вершы і паэма «Шлях палачанкі» дазваляюць адчуць усю моц паэтычнага таленту Валянціны Коўтун. Адштурхоўваючыся ад першага верша «Песня», даследчыца Ірына Багдановіч заўважае: «У маім уяўленні Валянціна Коўтун так і застаецца натхнёнай спакушальніцаю «слоў распагоджанае далі»... І гэта ж яна сама ва ўлюбёнай позе — «падліршы кулаком шчучку» — сядзела дні і ночы, ночы і дні над сваімі радкамі, снуючы трапяткія думкі: аб Радзіме, аб сутнасці таленту, аб важнасці захавання сумлення, аб служэньні родным словам адраджэнню свайго народа, аб руліўцах на гэтым шляху».

Адной з самых-самых для Валянціны Коўтун з'яўлялася Цётка, якой яна зацікавілася яшчэ падчас вучобы ў Львоўскім дзяржаўным універсітэце імя Івана Франка. Цётцы прывяціла шэраг вершаў, паэм. Аднак найбольшае дасягненне ў спадчынны вобраз гэтай паэтэсы, рвалюцыйнеркі, проста жанчыны, якая без шчаслівай будучыні Беларусі не ўяўляла сабе жывіцы, — раман-дылогія «Крыж міласэрнасці», справядліва названы знакамітым філосафам і даследчыкам Уладзімірам Конанам «унікальным у сучаснай літаратуры».

Гэтую ўнікальнасць адчуе чытач, які добра ведае творчасць Цёткі і арыентуецца ў сучасным літаратурным працэсе. Асобыны моманты твора ўдакладняюцца дзякуючы прадмове Ірыны Багдановіч «Духоўная спадкаемніца Цёткі і Еўфрасіні Полацкай». Даведацца з прадмовы можна і пра тое, што «не менш знакавай для творчасці Валянціны Коўтун была і постаць святой Еўфрасіні Полацкай, якой пісьменніца прывяціла роман (ці, паводле яе ўласнага вызначэння жанру твора, раман-жыццё) «Пакліканая». Па словах Валянціны Коўтун, у ім «першыню ў беларускай літаратуры пастаўлены праблемы святасці — і не толькі яе праблемы маральна-этычныя, але і філасофскія». Вобраз выдатнай асветніцы не адпускаў яе да апошніх дзён. Прынамсі, яна напісала некалькі варыянтаў твора з умоўнай назвай «Шлях палачанкі», іншая назва «Крыж Ігумніні».

Змешчаны ў томе і згадкі Валянціны Коўтун пра некаторых з тых, з кім зводзіў яе лёс. Ёсць і ўспаміны пра яе. Назва іх «Пакліканая» дакладна вызначае сутнасць таго, дзеля чаго жыла і тварыла гэтая выдатная пісьменніца: «Яна была пакліканая да гэтай высакароднай і адказнай працы. Да гэтага крыжа міласэрнасці, які напоўніў справядліва ў яе творчым лёсе і які яна ахвярна, з любоўю пранесла праз усё сваё жыццё».

Юрась ВЕРНІК

Адкрываецца кніга паэзіяй, а з яе і пачаўся шлях у літаратуру «дзіцячыны з глыбока Палесся, з беларускай настаўніцкай самі, што вандроўвала па вясковых школах у рэчыцка-пінскім рэгіёне». Прадстаўлены ў выданні

Надзея МОМЛІК

Адыходзіць лета

Спякота жніўня напалову з сумам
Дрыжыць над разамлеаю зямлэй.
Калыша ціхавай маркоту думак
Мелодыйяй растання і тугой.

Смуга плыве над сцішаным палеткам,
Змаўкае іматгалосы перазвон.
З апошніх сіл даймае спёкай лета,
Не хоча пакідаць высокі трон.

Мінула Пятроўка

Вось Пятроўка мінула, настае час жніва,
І пажухла на ўзмежку, пастарэла трава.

Але ж так сэнс набуду.
Кранецца з месца дзень —
І пойдзе...
Веру ў цуды!

Вецер нешта спрабуе сказаць.
Як яго зразумець? Што спрабуе?

Жнівень хутка.
Жніво.
Будуць жаць...
Не, не хлеб, а — жыццё.
І жыву я
У гэтым ціхім чаканні жніва,
Прадчуванні,
Што вечнасьць прывеціць.

Вецер нешта спрабуе сказаць.
Вецер...
Вецер...

Я адлучу святло.
І я засну.
Магчыма.
Ах, колькі сноў прапушчана было.
Прычына
Таму адна... Ці дзве...
Не... Не было прычыны,
Бо пуста ў галаве.
Не спаў даўно.
Крычы мне,
Што я абсурд нясу,
А ён і не абсурдны.
Ну ўсё, давай засну,
Бо дзень яшчэ не Судны.

Дэпрэсія

Ну як мяне ты можаш зразумець,
Калі я сам сябе не разумею?
Не малады ўжо стаў,
Пачаў старэць.
І не гарыць душа, на жаль,
А тлее.
Я бегаць перастаў.
Я стаў павольна крочыць,
Начамі ў столь счарнелую глядзеццё...
А днём мне страшна пазіраць у вочы,
Бо што я убачу там?
Пакуту...
Смерць...

хвалі ішчасця апазнаць,
родным для Прыроды стаць.
Бо хто злучаны з Прыгоствам,
абміне і камень востры.
А з кароннай кветкай Тур
узнясе цябе на мур:
станеш сцімбуровым творцам —
беларускім гордым горцам!

Сцімбур — парастак, сцябло, бадыль.
Тур — першы летатісны князь Тураўскага
княства (X ст.)

Справядлівасьць — Бога ход

— Крывіць душою ты умееш?
— Пакуль што не — на баразне
я выраўняў усе крывулькі:
праме сяджанец, расце.
Крывіць душой — адказ бабурькі:
— Манюка ў сучцы на хвасце.
— Ты ведай, што душа пад сэрцам.
А на сумленні ў хітруна
пустое бзыкае вядзерца —
нібыта ржавая струна.
Таму крывіць душой не плодна.
А Справядлівасць —

Бога ход.

Без хітрасці мне жыць прыгодна:
не біць ілбом у слуп варот.

Не кукуе зязюля аж да ночкі ў гаі,
Ранкам трэлі не ладзяць

у садах салаўі.

Ноч патроху ўрывае на хвілінцы ад дня,
І дрыжыць золкім ранкам

над зямлэй цішыняй.

Хіліць голаў калоссе пад цяжарам расы,
Упляліся валошкі ў пасму жытняй касы.

Дзе такое на свеце хараство

яшчэ ёсць:

Пазалотай на полі зіхаціць прыгажосць,
І блакітам кранае жаўцізну небакрыай...
Патаная ў праменнях
наш валошкавы край.

Жнівень

Жнівень прыгаршчай, поўнай тугі,
На пакос кінуй спелыя росы.
Пад атавай прыціхлі лугі,
І купаном ужо дыхае восень.

Перад дальняй дарогай буслы
Ціха будзяць самотныя ранкі,
І купаюцца чулыя сны
У серабрыстых туманах заранка.

Толькі яблык духмянысты пах
Асалодай аскамістай вабціць,
Ды ўзляціць устрывожаны традзіць,
Той, што роднаму полю не здадзіць.

Ты скажаш мне: «Ты звар'яцеў... Дзівак...»
Сумую...

Сумую, што не хочаш зразумець,
Што кожны чалавек — дзіця пата.
Калі не творца ты, то гэта — смерць...
Сусвета...

Прысніўся пацалунак пад дажджом —
Салодкі, нібы смак суніцаў.
А потым гром.
Бляжым з табой, ідзём...
Ізноў бляжым.
І час ужо сьвінціць,
Але так добра нам пад гэты дождж.
Так добра нам...
Так добра...
Сніцца.

Стала холадна гэтым летам,
Бо на днях падмянілі вясну.
Не пазатамі лета амета —
Вершпалётатамі з дня...

Патануў
На тым дне моцны веры,
І не будзе рыфма грэць
Ні цябе, ні мяне.
Графаман лета студзіць і студзіць.
І зіма валадарыць на дне.

Вясна цябе не будзе суцяшаць.
Вясна табе прядумала пакуту:
Не бачыць сноў, але пра сны казаць,
Ды так казаць, каб сталі сны пакуты.

Каб сталі сны натхненнем для глухіх,
Для тых, хто бачыць... Сэнс не разумею.
Для тых і тых. Для кожнага. Для усіх,
Хто толькі жне... А што? Калі не сее.

...Вясна — для сноў, якія больш не спяць,
Для тых, хто верыць: лета — для пазата!
І тым пазатам можа кожны стаць.
Як стаў вось ты — натхняльнік,
светач свету.

Тваё жыццё прядумала вясну,
Тваё жыццё кіруе суцяшэннем.
Усё ж так проста: дай зіме заснуць,
Вясна — вясне, натхненнаму — натхненне.

Зміцер АРЦЮХ

Стала холадна гэтым летам

Плывуць аблогі...
Гюніць іх туга
Туды, дзе ўжо не так тужліва.
Ага.
А дзе такое? Магіла?
Мажліва толькі там
Тугі такой няма. Не будзе...

Ах, людзі!..
Што нарабілі вы ў такім ішчаслівым
свеце?

Плывуць аблогі...
Неба чысціць вецер...
Аблогі-людзі
З Зямлі куды сыходзяць?
Туды, дзе чыста ўжо,
Дзе вецер...
Не даходзіць.

Стаіць на месцы дзень —
Такі недакранальны.
Ты дзень, прашу, адзень...
І распрани...
Банальным здаецца ўсё жыццё.
І сумна... Невыносна...
Куды? І як ісці?
Я босы,
Я ногі рэжу ў кроў...

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Траву і яго княству

Прытніла мяне Кветка,
Мілая сцімбюра дзетка:
— Прытулі, дружок, палашчы —
І не будзеш ты прапашчы.
Я з табой надрасту:
Нас пазнаюць праз вярсту.
Выказаўся і Лужок:
— Ведаем цябе, Сяшюк.
З Кветкай стань на беражок —

Патроіць нарбак!

— А шыла на мыла мяняецца?
— Не!
У доглядзе кожная жылка ў мяне
напятай струною і сёння звініць.
Настрой прамываецца ў кожную ніць...
Як лёгка аддаць, а лягчэй прамыняць —
і шыла на мыла, і родную кладзь —
на вытарчы выгады. Я ж — узнаўлю
нарбак бацькоў, каб назаўтра — люблю —
падоўчыць, патроіць, намыліць хады,
каб шыла ўткнуць у міжрэб'е нуды —

і ёрзали ўзмыслення правады
на тых, хто на рыфмы ўскладае жмуты.

Эвалюцыя

Для Зорак трапеча
Праменьчык ад Веча.
На Волі дарогі —
і вывраталіся ногі!
З крутоа павека
скаціліся слязінкі:
гадуе Чало Века
Нябёсаў Пражылкі.

Фота Кастуся Дробова.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

Ад рэдакцыі. Прапануем чытачам пазнаёміцца з урывкам з завяршальнага, сёмага, рамана вядомай авантурна-прыгодніцкай сагі пра беларускага шляхціца Пранціша Вярвіча і яго сябра доктара Ваўтрамеса Лёдніка, якія адбываюцца ў XVIII стагоддзі. Цалкам новы раманы пачынае друкавацца ў часопісе «Польмя» з наступнага месца.

Аднойчы даслаў магістр Лівонскага ордэна магістру Рэвэля адчайнае пасланне. Маўляў, прыехалі ў Рыгу нейкія людцы з Полацка, што ў Літве, ды папрывозілі з сабою фальшывых манет, вырабленых падобна да нашых вендэнскіх, а менавіта на адным баку герб, на другім — рэвельскі крыж з кропкаю. А калі аднаго з тых палачанаў злавілі, той прызнаўся, што манет начаканена палову ластва, тобок шэсцьдзесят пудоў, і разыходзяцца падробленыя лівонскія шылінгі, як пошчась.

Што ж, зрабіць гадасць ордэнцам літвіны заўсёды былі майстры, пад Грунвальдам разам з палякамі, татарамі ды жамойтамі вунь як натаўклі тым у каршэнь... А палачане яшчэ і гандляры на ўвесь свет славуція ад часоў Рагвалода і вікінгаў, ганзейскія ж горады... А дзе гандляры, там і круцельства.

Вірлюка пан у захлапаным тлушчам смарагдавым жупане махаў перад дзюбамым носам Чорнага Доктара пакаменчанай паперы, таксама, магчыма, з плямамі тлушчу. Хача да тых папер варта ставіцца беражліва. Бо быў гэта вексаль на дом на Ніжне-Пакроўскай, які калісь належаў купцу Рэнічу, потым перайшоў да ягонай дачкі Саламеі, пасля смерці тае Саламеі дастаўся ў пасаг дачцы згаданай Саламеі Сафіі Лёднічанцы, а апошняя, рытухочыся сысці ў кляштар, перадала свой пасаг на карысць роднага горада, і яго выкупіў райца магістра, шаноўны пан Захарыуш Пшчолка.

Папера была састаўленая як мае быць, нават подпіс Сафіі Жылкавай Лёднічанкі меўся. На адвароце было напісана, што муж пані Сафіі, шаноўны пан Валенты Жылка, вяртае жончын пасаг і не мае на яго прэтэнзій.

Апошні запіс быў, цалкам магчыма, сапраўдны.

А вось першы... Не развучыліся ў Полацку майстэрству падробак.

Вярвіч дарэмна спрабаваў ужыць нейкія аргументы і тузаў Лёдніка, каб той паказаў атрыманы ад Разанцава ліст — пан Пшчолка, за якім быў цэлы ўзброены атрад венгрыяў, проста нічога не слухаў, выскаляўшы ды пагардліва пасіраў на прэтэндэнта на маёмасць, якую лічыў сваёй... Ясна, з падачы ваяводы Жабы.

— Пакуль сама пані Сафія не засведчыць, што папера напіравільная, — прашу паню не займацца інсінуацыямі. Пан Лёднік тут ніякіх праводзіў не мае.

Упэўненыя, падлюкі, што Лёднічанка аніж сюды не з'явіцца.

На гвалт, учыненыя ля браны, як мужі на перастаялае сочыва, збіраліся цікаўныя месціцы. Многія з нецярплівацца чакалі, калі ж пані падастаць шаблі. Ну хай бы хоць троху крыві адзін аднаму пусцілі... Лёднік стаў моўчкі, на худым абліччы адлюстравалася агіда.

Меланхолія — на гэты раз у вобразе прыстойнай важнай пані — тузанула Вярвіча за рукаў, прашаптала на вуха:

СПАДЧЫНА ПОЛАЦКАГА КНІГАРА

Урывак з рамана

«Авантуры Пранціша Вярвіча, маршалка менскага»

— Пайшлі да начальства... І чаго было адразу сюды перціся?

— Праўда... Але не паспеў Вярвіч звярнуцца да Лёдніка...

— То-го, якія людзі, і якая тут бітва — будзе слаўнаю Літва!

Руды Агалінскі — сівізна не паспела прытушыць ні вогненнасць валасоў, ні вогненнасць натуры — саскочыў з каня і наваліўся на вірлавокага радцу, як лонданскі докер на скрыню з вэндліной.

— З маімі сябрамі гэтак размаўляць недапушчальна, васпане!

Агалінскі сутыкнуўся з Пшчолкай, які нат шаблі не паспеў выхапіць, нос да носа, ад чаго полацкі радца змушаны быў зрабіць крок назад і трохі збялігнаў, невядома, ад страху ці ад злосці.

— Няхай васпан прадставіцца, перш чым абражаць уладальніка герба Байбуза!

— Перад вамі пан Агалінскі гербу Адравонж!

— Рукі абодвух паню цыгнулі з похваў шаблі...

— Гербам Адравонж карыстаецца род нашага славутага ваяводы пана Яна Жабы! Няўжо пан ягоны сваяк?

— Мы не з Жабамі, васпане, а з самімі яснавільможнымі Радзівіламі ў сваяцтве! Агалінскія атрымалі гэты герб ад Казіміра Ягелончыка за бойкі з крыжакамі!

Ну, пра сваяцтва — загучна, мо хіба трауродная прабабка чацвёртым шлюбам...

Рэзкі свіст — ажно коні заіржалі, а птаства шуганулася — прыпынці дыспут, што набываў плённы геральдычны ўхлі. На двор уварвалася чаюроўна стварэнне верхам на адзінарогу... Ай не, на звычайнай бела кабыле. Стварэнне відавочна жаночага полу, але хіба можа пачцівая паненка воль гэтаку захавата скакаць верхам — ну хача б не па-мужчынску, а бокам, у жадным сядле, спадніцы звесцішы, але да спадніцы прыкладалася шаблі і пісталет, берэць на тудых валасах быў ссунуты набок, а з пекных ружовых вуснаў толькі што вырваўся воль гэты дзікунскі свіст...

Паненка спрытна саскочыла на вільготную ямліну, з якой толькі пачала прабівацца траўка, што прагла чыстай дажджавой вады, а не шляхецкай п'янай крыві.

— Пане бацька, я так і думала, што тут цябе знайдзі!

Агалінскі незадаволена крактануў.

— Цябе тут не хапала, вавёрка... Дай з гэтымі бабздырамі полацкімі шабелькамі дзвількнуць...

— Тата, мо не трэба тут шабелькамі дзвількаць... — ласкава прамовіла Рэгінка, як быццам была старэйшай за свайго татку. — Больш пільная патрэба маецца...

Пан Гервасій спамхмурнеў, забуўшыся на жаданне нашаткаваць полацкіх бабздыроў:

— Так і не знайшла?

— Не знайшла... — паныла прамовіла Рэгінка невядома пра што...

— Напрашу адзіці ад майго дома! — выскатнуў задураны пан Пшчолка. — У мяне не карчма заезная!

— Тваім домам, васпане, хутчэй дамавіна будзе, чым гэтая камяніца! — зноў ажыўся Агалінскі.

Невядома, чым бы ўся гэтая прапазыцыя рызыкючая ліццёва зухвалых скончылася — бо ўжо і Сцяцко з пералыканым Ясочком ад браны падцягваўся, і Меланхолія заната міла выскалялася, і Лёднік, раздражнёны, як кот на распаленай біясе, воль-воль нешта прэфарскае скамандаў...

— Ягоная моць ваявода полацкі пан Тадэвуш Жаба!

І так на двары кнігара Рэніча таўкатня, дык яшчэ дадалася халастра... Цэлая ваяводская світа на чале са шляхціком з прусачыннымі вусішчамі і злымі вострымі вачыма, які прыгроблена сядзеў на чорным гладкім кані. Воль ён які, жаба ў золце... Уладальнік герба Байбуза тут жа

змзіраў, заўсміхаўся свайму сюзерэну шчыра, як выраблены ў Полацку лівонскі шылінг.

У веснавым паветры запахла пралескамі і маной.

Пан Жаба спыніў востры пагляд на Чорным Доктары.

— Адбылося непаразумеце, шаноўнае панства, якое я сабіста прыехаў выправіць.

Зіркнуў на Пшчолку, які ледзь на калені не ўпаў:

— Вымятайся, ваша моць, з гэтага дома. Цяпер жа. Транты, што паспеў затарабіць, пакінь — пану Лёдніку будзе кампенсация. А з табой пасля разлічыся.

І зноў утаропіўся ў доктара, як папук з мукі.

— Дом ваш, пан Лёднік. Спадзяюся, непаразумеце ўладжанае?

Ашалелы Лёднік пачціва пакланіўся з усёй прэфарскай годнасцю.

Пранціш сустраўся паглядам з насцярожанай Меланхоліяй... Рэзка ж павярнуў пан Жаба аглобі ў другі бок! Дайшоў напісаны яму сабіста ліст ад Разанцава? З аднаго боку, ваявода наравісты і неслухмяны, з другога — удзельнічаў жа імпэтна ў Радомскай канфедэрацыі, падрыхтаванай расейскім паслом Рапніным... Відаць, расейцам і слуге — а чаму б не атрымліваць добрыя грошы? Гэта папярэдні ваявода полацкі, пан Адам Брастоўскі, пост свой дэманстратываў кінуў, калі даведаўся, што Полацк магдэбургскага права пазбаўляюць. А гэты абатрэцца і далей папаўзе, абы наверх.

— Размова ёсць, доктар. У дом пусціць? Ага, пастрабуй не пусціць...

Пшчолка з кампаніяй знік, не піскуў. Але прысутнасць ягоная ў доме адчувалася, як мазоль ад цеснага бота. Пан збіраўся засяляцца наўсур'ез — залу перапаўзаў пыльны вусень скручанага кіліма, некалькі доволі кепска намалеваных партрэтаў Пшчолкавых продкаў незадаволена хмурыліся, прыхільлены да сценаў... Ад рэчэў колішніх гаспадароў застаўся хіба толькі падобны да шафы гадзіннік з медным круглым тварам, што выглядаў праз акенца наверх, і пустыя паліцы, калісьці застаўленыя кнігамі. Брудныя сляды ад ботаў на падлозе таксама не дадалі ўтульнасці.

Гадзіннік, калі вершы адзінай стрэлцы, паказваў дзве папаўдні. Паводле ўсходніх прымхаў, гэты Казы, які настае паміж часам Княі і Малпы і які лепей прывясціць балбатні і адпачынку...

Так што пан Тадэвуш Жаба якраз угадаў. Хоць як належна прыняць важнага госьця не было магчыма... Ганьба. Госьць у дом — Бог у доме, апошняю шапку прадаў, але напай-накармі з прымусам да немагчымаці самастойна ўстаць з-за стала, згодна шчодраму сармацкаму звычайу. А пасля яшчэ чарку на расхадуху, аглаблёвую, транярную — калі госьць, вядома, яшчэ ў сядле трымецца... Але не толькі слаўнага трайчатага мёду — сціплай бутэлькі наліваць не знойдзеш у разрабаваным, апусцелым доме... Застаецца пачаставаць бобам, аб стол лобам... Хоць, як прыпомніў плёткі Пранціш, Тадэвуш Жаба слаўнымі шляхецкімі напамі пагарджаў, і нат адмыслова трымаў у сябе бутэлькі падфарбаванай вады, каб замест віна піць... А як шляхта даведалася, ды зварыліся ваяводу сумленна напайць — ледзь не скапіціўся пан. Слуга мокрымі рушнікамі яму галаву абкладваў, а з вушэй Жабы, кажуць, пара валіла. Нездарма пань-браты гэтак ваяводу не любіць, і нат песенька пра яго дзёрка складзеная:

Пане Ваяводо!

Што то за мода?

Ці можа быць згода!

Жаўнераў збірае!

Шляхту пажырае!

Не адрозніваўся ваявода і красамойствам, што сам пра сябе ведаў. Таму, усеўшыся без цырымоній у адзінае крэсла, танканогое, італьяскае, мусіць, Пшчолкава спадчына, і пераканаўшыся, што ніхто лішні вушы не грэе — толькі ён, Вярвіч ды Лёднік у пакоі — адразу да справы:

— Не ўздумаі, доктар, шось таемна ў маім горадзе шукаць. А воль пры маёй дапамозе — калі ласачка... Грабароў дам, каб капалі ды камяні наслі, жаўнераў для аховы, скажаш толькі, куды дасылаць... Што спатрэбіцца — прасі. Галоўнае, святую рэч перадасі мне ў рукі, а я ўжо сам дастаўлю генерал-губернатару.

Лёднік захаваў каменны твар.

— Шчыра дзякую васпану за прапанаваную дапамогу. Праўда, не магу здагадацца, пра якую святую рэч гаворка. І здабываць нічога, прызнацца, не збіраўся.

Ноздры тонкага вострага носа ваяводы элсна радзьмуліся — быццам і праўда пара паваліць.

— Галаву пацыентам сваім дурыць будзеш. А то як вярнуў табе дом, так і назад забяру. Пойдзеш на тую святую рэч, вакол якой скокі з бумані развалілі — паведамі. І ніякай свамолі! З'ясаваў?

Пан Жаба ўзняўся гэтак жа імкліва, як і радзіўся, і гэтак жа без цырымоній, нат не сазвітаўшыся, выйшаў з пакоя. Аж удыхнула лясчэ.

Воль табе і спіткі, і з'едкі... На душы было пагана. Бо дакладна паўтараліся страшны падзеі трыццацігадовай даўніны...

— За домам сочыць, — праслізнула ў пакой Меланхолія. Пранціш не сумняваўся, што размова з ваяводам была ёю падслуханая. — Усё, як я вам і казала... І за намі ўсімі сачыць будучы, як ім загадана. Чаго сюды паперліся, у пастку?

— Так трэба было... Пасля патлумачу, — буркатнуў Бутрым, прыгладзіў доўгія чорна-сівыя патлы і цяжка ўсеўся на крэсла, вызвалена ваяводам. — Пакліч лепей Агалінскіх... Нездарма ж завяліся, нешта здарылася...

Меланхолія выбегла з пакоя, а Пранціша апанавалі ўспаміны... Воль якраз на гэтым месцы, дзе сядзіць Бутрым, шмат гадоў таму сядзела Саламея, а Герман Ватман прыстаўляў да яе горла лязо... І змушаў Лёдніка дзеля вызвалення жонкі адправіцца зданываць для князя Багінскага таемную зброю ажно ў Ангельшчыну...

Лёднік, відаць, таксама ўнурыўся ў сумныя ўспаміны, яго цёмныя вочы аглядалі пакой і відавочна бачылі цені мінулага...

Ператворцыца цела ў ямлю,

спадзяванні — у пясок,

Павуцінем спаволяць гадзі

твой размаісты крок...

Шэрань выстудзіць скроні,

і вочы засыпле зала...

Раптам цені былога пазбавяцца

болю і зла,

І прыгасяця ў памяці жарсці,

і вывітнуць сны...

Відыхаецца з часам і гора, і воцат віны...

Празрытыя цені нібыта слівуў па пакоі, крануў тонкай рукой ласкава-ласкава чорна-сівыя валасы доктара... Ніколі не позна быць шчаслівым, дарагі...

Яна заўсёды ўсё яму даравала. Прымала і разаму ўсімі і заўсёды... А ён дзеля яе намагаўся стаць лепшым...

— Саламея... — Лёднік прашаптаў так нячутна, што Вярвіч хутчэй здагадаўся, чым пачуў. А бяздонную, аглушальную віну ў тым шэпце не пачуць было нельга...

Жывое — жывым. Гучныя крокі, гулкія галасы, трывога і азарт хуткай бойкі... Пан Гервасій Агалінскі ў цені не надта ўгледзяўся.

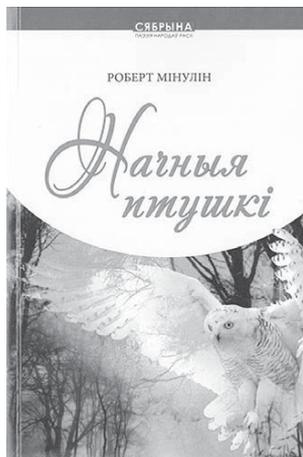
— Доктар, Вярвіч, памажыце, Паланя знікла.

Паяднаць свет мастацкім словам!

Войны і палітычны рэзрух, напружанне ўсвядомасці грамадства, гібрыдныя націскі — свет напоўнены канцэнтрацыйнай злосці, варажнечы настолькі, што разрываюцца ў людзей сэрцы, нікнуць душы. Мастацкае слова як ніколі абавязана стаць лекамі дзеля мірнага суіснавання народаў і краін.

Узаемапавага — адна з галоўных рыс мастацкага перакладу, прадстаўлення паэтычных і празаічных адкрыццяў іншым словам, іншай мовай. У Выдавецкім доме «Звязда» некаторы час назад нарадзілася кніжная серыя «Сябрына: паэзія народаў Расіі». Першым быў выдадзены зборнічак вершаў народнага пісьменніка Удмурці Вячаслава Ар-Сяргі «Ранішні вечер у акне». Пасля серыя «вандравала» па розных кніжных выдавецтвах: зараз у ёй усю сем зборнікаў, а выдадзены гэтай серыі, акрамя «Звязды», — «Мастацкая літаратура», Паліграфічны камбінат імя Якуба Коласа. Па дарозе да чытача адной з кніг сваё плячо падставіў і «Белспрыт». Такі сёння час, што нешта можна зрабіць толькі супольна.

У 2019 годзе выйшла кніга «Карэнні сілу берагуць», дзе пад адной вокладкай у перакладзе на беларускую мову былі прадстаўлены творы паэтаў васьмі рэгіёнаў Расійскай Федэрацыі — Башкартастана (Шайхзада Бабіч, Мустаі Карым, Зульфія Хананова), Дагестана (Амінат Абдулманава, Хізы Асадулаеў, Анварбек Култаеў, Сувайнат Кюрбекава, Шаміль Лутаў, Міясат Муслімава, Баху-Меседу Расулава), Кабардзіна-Балкарні (Саліх Гуртуеў), Калмыкі (Эрдні Эльдышаў), Марый Эл (Святлана Грыгор'ева-Саго), Татарстана (Рэнат Харыс), Чачні (Адам Ахматукаеў, Пецімат Пецірава, Алвадзі Шайхіеў), Чувашы (Валеры Тургай). Калі ўлічыць, што ў «дагестанскім раздзеле» кожны з паэтаў — прадстаўнік рознай нацыя-

нальнай літаратуры, то «Карэнні...» — маленькая планета, якая паяднала 14 нацыянальных паэтычных сусветаў Расіі.

Віктар Шніп працаваў над кнігай некалькі месяцаў. 86 вершаў — і кожны з іх як адкрыццё. Ведаю з размовы з Віктарам Анатольевічам, што працаваў над такой, няхай сабе і маленькай, анталогіяй было вельмі складана. «Трэба ж было ўнікнуць у розныя Сусветы, — дзеліцца развагамі перакладчык. — Рэната Харыса, народнага паэта Татарстана, я ведаў шмат раней. Хізы Асадулаеў, дагестанец, які стварыў карацінскую мову, — часты госць у нашым выдавецтве. Яго творы перакладаў на беларускую мову народны паэт Беларусі Рыгор Бардулін, што таксама накладала на мяне асаблівую адказнасць. Знойдзена сілы — я яшчэ вярнуся да пераўсаблення вершаў паэтаў народаў Расіі на нашу родную мову. І зараз разумю, што прастора неверагодна шырокая. І ўспя-

мінаю, што зусім невыпадкова сябравалі нашы класікі з Давідам Кугульцінавым, Кайсынам Куліевым, Мустаем Карымам, Расулам Гамзатавым, Алімам Кешокавым... І меней вядомых паэтаў з нацыянальных літаратур заўважалі нашы беларускія перакладчыкі... У памяці — пераствораныя па-беларуску вершы саамскай паэтэсы Акцябрыны Воранавай...»

«Сябрына...», у якой, акрамя згаданага ўдмурцкага паэта, ды калектыўнага зборніка «Карэнні сілу берагуць», асобныя кнігамі прадстаўлены Адам Ахматукаеў (Чачня), Валеры Тургай, Мішы Сеспель, Юры Семендэр (усе — Чувашыя), Роберт Мінулін (Татарстан), бачыцца сапраўдным праектам творчай дружбы, літаратурнай дыпламатыі, спробай расказаць беларускаму чытачу пра іншыя нацыянальныя літаратуры, паказаць шматлікі свет іншых народаў.

Вядома ж, серыя патрабуе развіцця, працы над ёю ўсё ж у межах аднаго кніжнага выдавецтва. Мо патраніраванне над «Сябрынай...» возьме на сябе Саюз пісьменнікаў Беларусі, дзе існуе секцыя мастацкага перакладу? Для шырокай дарогі гэтага творчага выдавецкага праекта патрэбна, несумненна, паўнаўважана праграма. Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, які ўжо трынаццаць разоў быў праведзены ў Гродна, сведчыць, што ў нашай краіне ёсць розныя нацыянальныя дыяспары і народаў Расіі, якія аб'яднаны ў суполкі, грамадскія арганізацыі. Ці ведаюць яны пра серыю «Сябрына...»? Напрыклад, татары, якіх у Беларусі, згодна апошняму перапісу, — 8 445 чалавек. Ці чувашы, якіх, згодна перапісу 2009 года, у Беларусі, 1 277 чалавек. Альбо — мардвінцы, іх жыве ў нашай краіне 1276 чалавек. Ёсць у нас і ўдмурты — 481 прадстаўнік гэтай нацыянальнасці. І башкіраў у нас няма — па розных ацэнках ад 607 да 1200 чалавек...

Вядома ж, серыя патрабуе развіцця, працы над ёю ўсё ж у межах аднаго кніжнага выдавецтва. Мо патраніраванне над «Сябрынай...» возьме на сябе Саюз пісьменнікаў Беларусі, дзе існуе секцыя мастацкага перакладу? Для шырокай дарогі гэтага творчага выдавецкага праекта патрэбна, несумненна, паўнаўважана праграма. Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур, які ўжо трынаццаць разоў быў праведзены ў Гродна, сведчыць, што ў нашай краіне ёсць розныя нацыянальныя дыяспары і народаў Расіі, якія аб'яднаны ў суполкі, грамадскія арганізацыі.

Добра было б стварыць рэдакцыйны савет серыі — з прыцягненнем у яго склад прадстаўнікоў нацыянальных літаратур Расіі. Узнікае і пытанне, а ці ведаюць пра перакладную «Сябрыну...» у рэгіёнах Расійскай Федэрацыі? Так, былі невялікія інфармацыйныя публікацыі ў «Літаратурнай газетзе», дадатку «Союз» да «Російскай газеты»... А вось ці стала выданне кнігі «Сябрына...» нагодай для абмеркавання ў дагестанскіх, чувашскіх, татарскіх, калмыцкіх, чачэнскіх літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных перыядычных выданнях? Літаратурная дыпламатыя, мастацкі пераклад, які яе «прасоўвае», патрабуюць рухлівай працы, асэнсавання здзіўненняў і з'яў. Тады і карысць з іх для дружбы, міралабоўных зносін будзе высокая.

Мікола БЕРЛЕЖ

з пошты «ЛіМа»

Дзейсны сродак натхнення

Часта даводзіцца чуць скаргі на тое, што сучасная моладзь не чытае. Асабліва крыўдна ад дакоруў настаўнікам літаратуры. Насамрэч, шмат залежыць ад настаўніка, ад таго, як ён можа зацікавіць творам, кнігай, увогуле творчасцю пісьменніка. Вядома, ён стараецца расказаць пра творцаў займальна, нечакана, каб дзеці запамінілі асноўныя біяграфічныя звесткі, асаблівасці стылю аўтара. Але ўсе памятаюць, што адзін у полі не воін. Хто дапаможа выкладчыку зрабіць так, каб навучэнцу захацелася не проста прачытаць кнігу, а пастарацца зразумець, што пісьменнік хацеў сказаць, сввердзіць? Гэта сам аўтар!

Сустрэча з пісьменнікам — падзея не штодзённая, у нечым неардынарная, таму абавязкова застаецца ў памяці кожнага. У Мар'інагорскім аграрна-тэхнічным каледжы з навучэнцамі сустрэлася шмат сучасных паэтаў і пісьменнікаў. І кожная сустрэча была дзейсным сродкам натхнення. Госці вучылі думаць, тварыць, здзяйсняць патаемныя мары, не спыняюцца на дасягнутым, развіваюць свае здольнасці (якія ёсць у кожнага, проста іх трэба адшукаць) і рухацца наперад, не спыняючыся перад цяжкасцямі. Можна сказаць, што яны вучылі чытаць. Не ў тэхнічным плане, а ў мастацкім — бачыць між радкоў.

Свет мастацкага слова не абмежаваны, таму іншы раз з даламогай навучэнцаў самі аўтары бачылі новыя грані свайго майстэрства, даведаўшыся, што за асобнымі радкамі ўбачылі ці пачулі чытачы. Кожны раз госці стваралі надзвычай шчырую, цёплую і рамантычную атмосферу. І навучэнцы не падводзіць: слухаюць, адказваюць на пытанні, прымаюць удзел у інтэрактыўных гутарках, фатаграфуюцца, бяруць аўтографы. Сёлета пашчасціла прыняць у сябе творчую сям'ю — Людмілу Рублеўскую і Віктара Шніпа. Перш за ўсё, яны падкупілі сваёй шчырасцю. Віктар Анатольевіч пачаў выступленне разважання

пра ролю кнігі ў жыцці кожнага чалавека і ў сучасным свеце ўвогуле. Паэт расказаў пра свой цікавы, напоўнены дзіцячымі прыгодамі, шлях у літаратуру. Ён адразу ж наладзіў кантакт з аўдыторыяй, бо добра ведае не толькі тое, што цікавіць сучасную моладзь, а і тое, чым напоўнены свет юнацтва. Адчула, чаго чакаюць ад гасцей навучэнцы, якія прыехалі з розных куткоў Мінскай вобласці, і Людміла Рублеўская. Яна расказала, як у дзяцінстве часта бывала на Пухавіччыне, бо адсюль паходзіць род яе маці, чытала свае вершы, звярнула ўвагу на цікавыя гістарычныя факты, бо падарожжы ў часе і экскурсы ў мінулае прысутнічаюць амаль ва ўсіх творах пісьменніцы. Чытачы адчулі адносіны аўтара да сваіх герояў, убачылі вобразнасць і арыгінальнасць пісьма, пачулі класічную беларускую мову. Асабліва захапляльным атрымаўся апавед Людмілы Іванаўны пра свайго любімага героя — Пранцішча Вярвіча. Такія сустрэчы становяцца не проста арыенцірам на добрыя справы, а застаюцца

Фота з сайту wikimedia.org

ў памяці як жыццёвыя ўрокі. Урокі, на якіх дасціпна і проста расказваюць пра таямніцы сапраўднага кахання і шчырага сяброўства, адданасць роднаму краю, глыбокую павагу да бацькоў і сваякоў, мілагучнасць беларускай мовы, вялікі талент беларускага народа. Гэта ўрокі, падчас якіх творчасць літаратара знаходзіць водгук у душах маладых людзей. Урокі, пасля

якіх творчыя паслы аўтараў мабілізуюць найлепшыя якасці чытачоў. І тады лягчэй знаходзіцца неабоднае разуменне пра добрае і дрэннае, сапраўднае і штучнае, імгненнае і вечнае.

Алена СВІРЫДАВА,
выкладчыца
Мар'інагорскага
аграрна-тэхнічнага каледжа

Сустрэчы, прэзентацыі, акцыі

Літаратурнае жыццё Гомельшчыны: што адбывалася апошнім часам, якія падзеі сталі галоўнымі і чаго чакаць у бліжэйшы перыяд? Для чытачоў «ЛіМа» сабралі асноўнае. Дарэчы, хутка Дзень беларускага пісьменства. Анонсы знакавай падзеі таксама знойдуцца ў матэрыялах.

У гонар Янкі Купалы

Творы класіка беларускай літаратуры прагучалі ў скверы імя Янкі Купалы. Да юных і дарослых гамялячан на паэтычным свяце, якое адбылося каля помніка творцы ў абласным цэнтры, звярнуўся член Савета Гомельскага абласнога аддзялення СПБ, ганаровы член пісьменніцкага суполкі, вядомы беларускі паэт

Міхась Болсун падчас паэтычнага свята.

Міхась Болсун:

— Творчасце Янкі Купалы — невычэрпная крыніца духоўнай сілы нашага народа. Са школьнай парты мы ведаем яго вершы, яны натхнялі многіх пісьменнікаў. А спектаклі па яго творах у праграме тэатраў і сёння. Упэўнены, што прайдуць стагоддзі, а імя нашага песняра будзе жыць у сэрцах і ў памяці пакаленняў беларусаў. Любіце роднае слова, любіце родную зямлю і свой край, які даў вам жыццё!

У гарадскім скверы сабралася нямала тых, хто любіць творчасць класіка. Вучні школ, студэнты мясцовых ВНУ чыталі вершы, спявалі песні на словы Купалы, прэзентавалі свае малюнкi па п'есах і паэмах аўтара. Для самых маленькіх была праведзена цікавая віктарына.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

«Дарога да святыняў»: напярэдадні старту

Штогадовая міжнародная навукова-асветніцкая экспедыцыя «Дарога да святыняў» з Благадатным агнём ад Гроба Господняга сёлета ў дваццаць дзевяты раз адправіцца праз многія гарады і вёскі Беларусі ў сталіцу Дня беларускага пісьменства — у старажытны Добруш. Але пазнаёміцца з некаторымі яе ўдзельнікамі і планами правядзення гамялячане змаглі ўжо цяпер: у абласной універсальнай бібліятэцы імя У. І. Леніна адбылася сустрэча з актывістамі будучай экспедыцыі.

Ігар Шаладонаў, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, Вадзім Спрычан, паэт і перакладчык, а таксама Аляксандр Лабада, журналіст і фотамастак, зрабілі невялікую прэ-

зентацыю асенняй падзеі. У цэнтры ўвагі была гісторыя экспедыцыі, яе ўдзельнікі і запамінальныя моманты вандровак з Благадатным агнём. Госці адказалі на пытанні навучэнцаў і дарослых. Аляксандр Лабада прадэманстравалі найбольш цікавыя здымкі з мінулых экспедыцый, а Вадзім Спрычан, які нарадзіўся ў Гомелі, прачытаў нямала сваіх вершаў і твораў бацькі — Браніслава Спрычанна. У цікавай і пазнавальнай сустрэчы бралі актыўны ўдзел творцы Гомельскага абласнога аддзялення СПБ на чале са старшынёй Уладзімірам Гаўрыловічам.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Вялікае шчасце

Незвычайныя падарункі пісьменнікам Гомельшчыны падрыхтаваў Савет абласнога аддзялення СПБ. Нядаўна ў суполцы стартвала акцыя «Скажы дзякуй літаратару», сэнс якой — сказаць добрае слова пісьменнікам за іх актыўную творчую і грамадскую працу, а таксама ўручыць падарункі ад юных чытачоў. Гэта малюнкi, зробленыя вучнямі агульнаадукацыйных школ вобласці па матывах твораў гомельскіх пісьменнікаў у рамках трэцяга абласнога конкурсу «Вясёлка над Тураўскай зямлёй», прысвечанага 140-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа, ХХІХ Дню беларускага пісьменства ў Добрушы.

Першымі словы падзякі старшыні абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Гаўрыловіча пачулі ў свой адрас літаратары, якія шмат працуюць з падрастаным пакаленнем, ладзяць нямала сустрэч, дзеляцца вопытам з творчай моладдзю: паэт і перакладчык Міхась Болсун і паэтэса і празаік Ганна Атрошчанка. Дарэчы, Ганна Мікалаеўна атрымала ад юных прыхільнікаў сваёй творчасці больш дваццаці малюнкаў па матывах сваіх вершаў, апавяданняў і казак.

— Вельмі радасна, што нашы творы дзеці прачыталі, прапусцілі праз сваю душу, а пасля намалявалі тое, што яны адчулі, што ім спадабалася. Для творцы такі водгук на твор — вялікае шчасце, — адзначае Міхась Болсун.

Толькі сёлета на конкурс прыслалі малюнкi больш чым паўтысячы юных чытачоў, з іх фіналістамі сталі каля 40 мастакоў, якія атрымалі спецыяльныя дыпламы. З малюнкаў у Гомелі і вобласці ладзяцца выстаўкі, некаторыя з іх, безумоўна, аздобяць старонкі будучых кніг пісьменнікаў-гамялячан. А ўладальнікаў гран-пры і першага месца конкурсу арганізатары чакаюць на Дні беларускага пісьменства, дзе ім будуць уручаны кнігі з аўтографамі вядомых пісьменнікаў Гомельшчыны. Пераможцы, якія занялі другое і трэцяе месцы, узнагароды атрымаюць ва ўстанове адукацыі.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

З любоўю да роднага Добруша

З літаратурна-музычнай канцэртнай праграмай «Добруш — сталіца Дня беларускага пісьменства» ў абласной універсальнай бібліятэцы выступілі член СПБ, кіраўнік народнага літаратурна-паэтычнага клуба «Натхненне» (працуе на базе Добрушскай цэнтральнай раённай бібліятэкі) Людміла Яськова і мясцовы бард Аляксей Скачкоў.

Канцэртная праграма стала ўвасабленнем разважанняў на тэму вайны, маці, ад праблемаў сучаснасці. Важныя для кожнага чалавека тэмы склаліся ў

шматколерную карціну малой радзімы, імя якой — Добруш. Абодва выступоўцы вельмі любяць свой раённы цэнтр. Паэтка Людміла Яськова, напрыклад, нарадзілася ў Расіі, але ў 1964 годзе яе сям'я пераехала ў Добруш. Творца сэрцам прыкіпела да гэтага старажытнага гарадка. Апошнія больш за два дзясяткі гадоў працуе ў Добрушскай цэнтральнай раённай бібліятэцы, клопаціцца пра самадзейных аўтараў. І сама піша: выдала некалькіх зборнікаў паэзіі для дарослых і дзяцей, сярод якіх — «Званы душы» і «Сонечны зайчык».

Аляксей Скачкоў — добрушскі аўтар-выканаўца, ўдзельнік і лаўрэат многіх творчых конкурсаў. Нядаўна ён атрымаў бліскуючую перамогу на міжнародным конкурсе «Верны, Айчына, табе» і стаў лаўрэатам абласнога этапу рэспубліканскага фестывалю-конкурсу бардаўскай песні «Кветкі Вялікай Перамогі», чым вельмі парадаваў сваіх землякоў. Дарэчы, Людміла і Аляксей — актыўныя ўдзельнікі шматлікіх музычна-паэтычных свят, творчых сустрэч з паэтамі Беларусі і Расіі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

«Бураціна» запрашае...

У аддзеле абслугоўвання вучняў 1—5 класаў Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна, якім кіруе Наталія Нікіціна, ўсё лета бурліць жыццём. Тут працуе літаратурная гасціўня «Бураціна», дзе ладзяцца творчыя сустрэчы з гомельскімі пісьменнікамі. Такія імпрэзы, на думку загаловаў, дапамагаюць дзецям не толькі зразумець існасць чалавечага жыцця, адчуць асалоду ад роднага слова, але і па-асабліваму выхоўваюць, адкрываюць «дзверы» ў родную прыроду і навакольны свет.

Ганна Атрошчанка ў літаратурнай гасціўні «Бураціна».

Нядаўна ў «Бураціне» адбылася сустрэча з Ганнай Атрошчанкай. Беларуская пісьменніца і казачніца крыху расказала пра сябе, прачытала новыя творы, якія дужа спадабаліся дзецям, адказала на іх матэрыялы пытанні. Маленькія чытачы з гомельскай сярэдняй школы № 24 прачыталі яе вершы на беларускай мове. На развітанне зрабілі калектыўны фотаздымак, а дзеці папрасілі, каб у хуткім часе Ганна Мікалаеўна зноў пазнаёміла з новымі казкамі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Дзякуй, пісьменнік!

Іна Спасібіна.

У гомельскай бібліятэцы-філіяле імя І. Мележа прайшла сустрэча з паэтэсай, лаўрэатам абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага Інай Спасібінай. Шчырая размова пакінула ў душах чытачоў незабыўны след. Пра гэта сведчаць і радкі п'есма, якое дзіямі прыйшло ў Савет абласнога аддзялення СПБ: «Вельмі хочам падзякаваць Спасібінай Іне Мікалаеўне за выдатную сустрэчу з навучэнцамі 8-х класаў гімназіі № 14 г. Гомеля, якая прайшла на базе бібліятэкі імя І. Мележа. Светлы, добры, чысты, выдатны чалавек, цікавая паэтка, вершы якой напісаны сэрцам. На сустрэчы панавала атмасфера добра, чысціні, узаемавуаўнення. Пазыіў Іны Мікалаеўны пранікліся васьмікласнікі і педагогі, якія прысутнічалі на сустрэчы з гэтай выдатнай жанчынай, самабытнай паэткай, чалавекам з цікавым лёсам. З павагай, настаўніца Жадэйка Жана Фёдаруна і навучэнцы 8-х класаў гімназіі № 14 г. Гомеля». Ад сябе скажам: вельмі прыемна, калі такія водгукі прыходзяць у адрас сучасных літаратараў.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ

Фота дасланы аўтарамі

Зачараваны зямлёй беларускай

Цішыня ды супакой

У глыбіні лесу на беразе густа парослага става вечны спакой знайшоў адзінокі човен. Пераліценнае галле восеньскага хмызняку, што акружае гэтую цёмную запруду, ані праменьчыка ў свае нетры не прапускае, а прадзіраўленае і сцягае багавіннем днішча лодкі даўно апусцілася пад ваду. У паветры пануюць цішыня і холад... Менавіта гэтай карцінай сустракае глядачоў юбілейная выстаўка Мікалая Ісаёнка «Грані майстэрства», што працуе ў новым корпусе Нацыянальнага мастацкага музея. Работа «Пейзаж з лодкай» 1978 года, так бы мовіць, адна з хрэстаматычных, а ўсё ж мае, чым вас здзівіць.

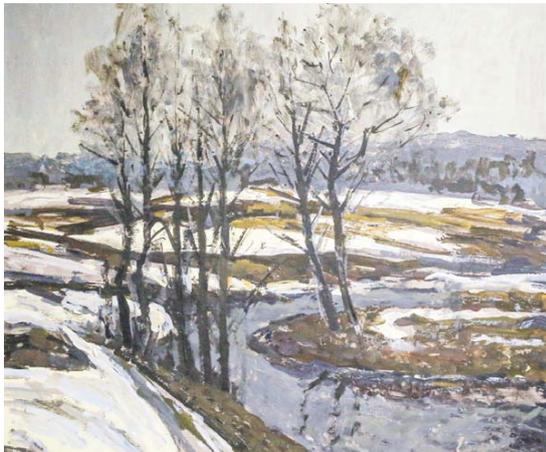
Нягледзячы на ўяўную прастату, карціна нашмат складаней, чым можа падацца на першы погляд. Так, сюжэт яе цудоўным чынам пераклікаецца з сюжэтам іншага жывапіснага палатна — карцінай «Лодка» 1887 года за аўтарствам Клода Манэ, заснавальніка імпрэсіянізму і аднаго з найважнейшых аўтараў у выяўленчым мастацтве. Дасведчанія чытачы запярэчаць: «Гэтыя чаўноў гісторыя мастацтва знала незлічоную колькасць, прычым тут Манэ?» Сапраўды, шматлікія лодкі, катамараны і плавальныя збудаванні большых памераў рагуляра сусветнага мастацтва на работах мастакоў з усяго свету...

І тым не менш прозвішча французскага майстра згадана тут невяпадкова. Па-першае, беларускі мастак не хавае сваёй закаханасці ў творчасць Манэ. Да таго ж Мікалай Іосіфавіч ніколі не прамінае магчымасць нагадаць аб тым вялікім уплыве, які аказала на яго дзейнасць імпрэсіяністаў наогул. Па-другое, «Лодка» належыць да ліку работ, створаных ў так званы «жыверніскі перыяд». У мястэчку Жыверні, што на Поўначы Францыі ў Нармандыі, Клод Манэ пражыў агулам каля сарака гадоў. За гэты час ім было напісана безліч карцін і створана яшчэ большая колькасць эскізаў, якія праславілі вёску на ўвесь свет.

Жыверні — паселішча невялікае нават сёння, а ў часы імпрэсіяністаў — і пагатоў. Легендарнага мастака гэта зусім не напужала, і ён пачаў маляваць наваколле. Так нарадзіліся знакамiтыя пейзажныя серыі з ідэнтычнымі сюжэтамі. Захоўваючы кампазіцыю, але змяняючы пры гэтым колеравы спалучэнні і манеру пісьма, мастак здолее дамагчыся дзіўнага эфекту: адны і тыя ж аб'екты на розных карцінах успрымаліся зусім па-рознаму, неслі розны настрой. Гэтакімі ж прычынамі кіруецца і Мікалай Ісаёнка, жывапісчык ужо сваё «Жыверні»: у мінулыя Чарневічы, адкуль родам, а цяпер Калодзішчы, у якіх жыве.

Словам, шукаць паралелі паміж двума аўтарамі — французскім класікам і сучасным беларускім мастаком — справа, як бачна, не такая і бессэнсоўная. Дарэчы, наколькі ў Францыі Мікалай Іосіфавіч дакладна быў у Жыверні таксама прыпыняўся, можна з упэўненасцю сцвярджаць, што адпаведны

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

«Снег сыходзіць», 2018 г.

жывапісны цыкл яму знаёмы. Імаверна, трапілася на яго вочы і жыверніская «Лодка». Такім чынам, сувязь паміж работамі, як вы можаце ўпэўніцца, невяпадковая, хоць і не зусім відавочная. Але важней тут іншае... Галоўнае, што імпрэсіянізм, зафіксаваны ў тых карцінах, вельмі блізкія.

Беларускае Жыверні

Захапленне творчасцю імпрэсіяністаў (і Клода Манэ ў асаблівасці) напраўду заўважна паўплывала на станаўленне Мікалая Ісаёнка як мастака, адбілася нават на стылістыцы назваў яго работ. У экспазіцыі «Грані майстэрства» апроч ін-

«Званочкі», 2000 г.

шага прадстаўлены і буйныя палотны з калодзішчанскага (назвам яго так) цыкла. Работы «Майскае воблака. Калодзішчы» (2020), «Маладзік» (2021), «Калодзішчы. Саната» (2021), «Да святла» (2022), «Калодзішчы. Зімовая імжа» (2022), «Новыя Калодзішчы» (2022) выклікаюць асацыяцыі з серыямі «Дарога ў Жыверні зімой» (1885) ці «Раніца на Сене паблізу Жыверні» (1897).

Загарадная «рэзідэнцыя» Мікалая Іосіфавіча фігуруе і на некаторых іншых творах. Паводле ўласнага прызнання мастака, від, занатаваны на большасці з іх, амаль паўтарае від з акна яго калодзішчанскага дома. У сувязі з гэтым цікава прасачыць, як адзін і той жа сюжэт пераўвасабляецца ў розных палотнах.

Так, некаторыя пабудовы пастаянна змяняюць прапорцыі, а ў асобных выпадках страчаюць цэлыя паверхі. Але замыслу тое ні кроплі не перашкаджае, ды нават наадварот — працуе на яго карысць. Аўтар не імкнецца зафіксаваць усё з фатаграфічнай дакладнасцю, часта малюе не з прыроды, а па эскізах.

Вось вам і яшчэ адна важная рыса творчага метаду беларускага майстра, якая родніць яго з французскімі папярэднікамі. Па падобным прычыпе, скажам, часцінкам ствараў свае серыі аднаразова памянута тут Клод Манэ (пра яго больш ні слова). Такі падыход дазваляе не лічыцца з «матэматыкай» і пісаць па памяці, факсіруючы ўсю сваю ўвагу на імпрэсію, настраёваці будучай карціны. Гэтакім чынам палатно за палатном нама-

ганнямі Мікалая Ісаёнка на свет нараджаецца жывапісны летапіс мінскага прыгарада, і ў гісторыю сусветнага выяўленчага мастацтва хутка ўвойдзе новае Жыверні — беларускае.

Зачараваны імгненнем

Хаця еўрапейскія імпрэсіяністы для Ісаёнка, безумоўна, важны пункт апоры, з гэтага ні ў якім разе не вынікае, што іншых у яго няма. Інчай можна было б казаць аб перайманні, што было б больш чым несправядліва. Мікалай Іосіфавіч добра арыентуецца ў сусветным жывапісе. Важнай крыніцай натхнення для яго сталі і рабо-

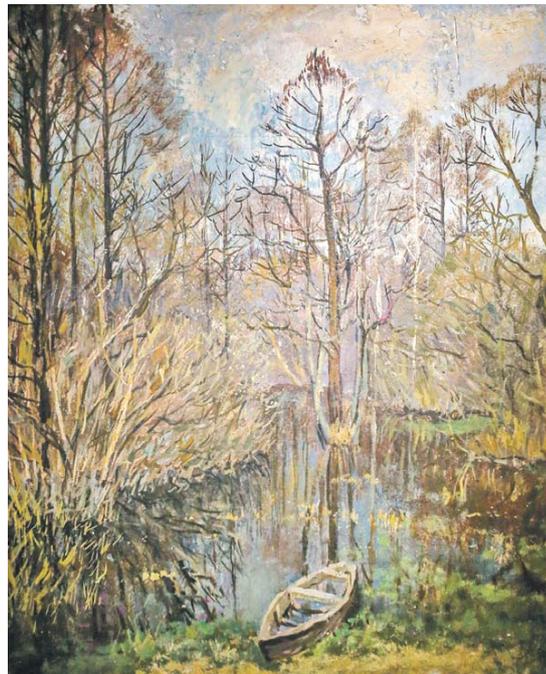

«На летнім лузе», 2003 г.

ты народнага мастака, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Віталь Цвіркi (зрэшты, Віталь Канстанцінавіч таксама не пазбег уплыву французскай агарты). Ісаёнка не толькі называў сябе паслядоўнікам Цвіркi, а і сапраўды шмат узяў ад старэйшага калегі.

Нібыта прапітаным адзіным духам, асобныя творы аўтара выяўляюць дзіўнае падабенства. Абодва мастакі з вялікай пяшчотай і замілаваннем выпісваюць родныя краявіды (дарэчы, менавіта «Пяшчота зямлі беларускай» называлася адна з выставак Ісаёнка мінулых гадоў). Асабліва адчувальнай блізкасць паміж творцамі становіцца, калі разглядаеш дробнафарматныя пейзажы, прэзентаваныя гэтымі днямі. Зрэшты, не пейзажам адзіным жывы чалавек... Усё ж такі актуальная экспазіцыя ў памяшканнях новага корпуса Нацыянальнага мастацкага музея прэтэндуе на ўсёабдымны погляд.

Хаця Мікалай Ісаёнка вядомы большай часткаю дзякуючы малюнкам прыроды, усіх «граней» яго майстэрства не пералічыць.

«Пейзаж з лодкай», 1978 г.

Плённа працуе мастак і ў жанры нацюрморта («Званочкі», 2000), выходзілі з-пад яго пэндзля і сюжэтныя палотны з выявамі людзей («Васільковая пара», 1987), і архітэктурныя пейзажы («Няміга», 2019). Позняя творчасць жывапісца ўсё больш лірычная, у адрозненне ад манументальных палотнаў ранейшага часу. Малады Мікалай Ісаёнка, апроч названых ужо аўтараў, навявае асацыяцыі з маладым жа Міхаілам Савіцкім альбо ў пэўных выпадках нават з радыкальным Аляксандрам Кішчанкам...

Дзіўна назіраць за тым, як чыста жывапіснымі сродкамі Мікалаю Ісаёнку ўдаецца дакладна перадаць той няўлоўны флёр асяроддзя, перад якім нават мова часам бяссільна, бо звычайна ў такіх выпадках кажуць: «Словамі не выкажаш». І такіх вась «невямоўных» імгненняў «зачараваны» мастак (папярэдняя выстаўка несла назву «Зачараваны імгненнем») набіраў ужо ўражальную колькасць. Няхай жа і далей збіраюцца яны на радасць удзячным прыхільнікам!

Бернард ЗАТЫЛКІН

Думаць колерам

Тры тыдні адводзілася на працу выстаўкі «Прывячэнне» Аляксандра Касцючэнка. Экспазіцыю, якую стварылі сумесна з Беларускам саюзам мастакоў у рамках праекта «Класікі — Сучаснікі», можна ўбачыць да 31 ліпеня. Яна размясцілася ў сценах Гарадской мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва. Такім чынам, у прыхільнікаў яго творчасці ёсць магчымасць паглядзець на Сан Саныча — а менавіта так у Вялікім тэатры называлі знакамітага сцэнографа — з зусім іншай ракурсу.

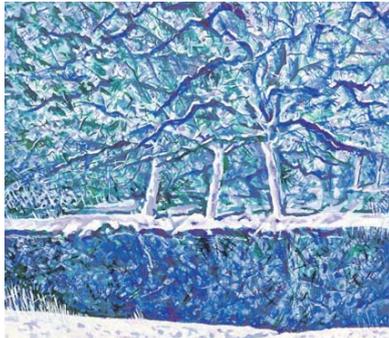
Аляксандра Касцючэнка (1958—2019) большасць беларусаў (і не толькі) ведае як тэатральнага творцу: з 2001 па 2008 год ён працаваў галоўным мастаком у Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя Максіма Горкага, а з 2009 па 2019 год — на той жа пасадзе ў Вялікім тэатры оперы і балета. Яшчэ раней працаваў бутафорам, мастаком-скульптарам, начальнікам вытворчасці... Глыбока вывучыў і вытворчасць дэкарацый, і тэхнічныя магчымасці сцэны.

Шмат зрабіў і ў жывапісе. Гэтая старонка творчага лёсу майстра не такая вядомая, і менавіта ёй прывяцілі выстаўку ў галерэі Шчамялёва. Аднак тэатральны бок жыцця Аляксандра Касцючэнка не маглі абысці ўвагай, таму змясцілі ў рамках выстаўкі некалькі афіш («Тоска», «Аіда», «Макбет»), фота з элементамі сцэнаграфіі опер «Набука» (2010), «Сівая легенда» (2012), «Царская нявеста» (2015), а таксама макет да апошняга з вышэйназваных спектакляў. Ужо толькі гэтыя

невялічкія фрагменты даюць уяўленне пра тое, на што была здольна фантазія мастака. Аляксандр Касцючэнка часта гаварыў: «Тэатр — маё жыццё, мой другі дом». І ён з'яўляўся адным з тых, хто ствараў гэты дом. Здаецца, быў шчаслівы ў гэтым, але шкадаваў, што не меў на жывапіс столькі часу, колькі хацеў бы.

Жывапіс — найвышэйшая кропка ўнутранага свету мастака. Так лічыў творца. На выстаўцы «Прывячэнне» прэзентуюцца карціны за перыяд з 1990 па 2019 год. Жанры розныя: ад нацюрморту да сюжэтных работ філасофскай накіраванасці. Усяго ў экспазіцыі — 17 твораў.

— Я добра ведала Аляксандра Аляксандравіча, — адзначыла першы намеснік старшын Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч. — Аднак калі чалавек сыходзіць, пачынаеш пераглядаць свае стасункі з ім, асэнсоўваць сустрэчы, якія часцей успаміна-

«Лес спазнанняў», 2019 г.

«Асмалоўка», 2017 г.

«Тайная вячэра», 2019 г.

юцца, з нейкім зусім асаблівым пачуццём. Да таго ж прызнаюся: да гэтага часу не бачыла жывапіс Аляксандра Касцючэнка. Гэта здзіўнае адкрыццё. Мастак маштабнага мыслення ў тэатры, ён і ў жывапісе быў такім. Нават у нацюрморце — здавалася б, такая простая, немудрагелістая тэма — ён усё роўна разважаў маштабна, прасторна. Гэты творца ў яго думаць колерам, і колер у яго адкрыты і смелы.

Сапраўды, першае, што кідаецца ў вочы пры знаёмстве з большасцю работ, — насычанасць і багатая палітра. Яркісць і адначасова прыглушанасць колераў, экспрэсія і ў той жа час спакой, які адчуваецца ў большасці кампазіцый... Такіх мастакоў трэба ўспамінаць і пра іх варта нагадваць. Для гэтага і створаны праект «Класікі — Сучаснікі». Між тым выстаўку «Прывячэнне» падрыхтавалі не толькі музейшчыкі і калегі мастака. Удзельнічаў і яго сын — вядомы скульптар Канстанцін Касцючэнка. Гэта таксама наклала пэўны адбітак на яркісць і пачуццёвасць выстаўкі.

Вядома, напрыклад, што адна з карцін, «Асмалоўка» (2017), —

гэта фрагмент майстэрні Аляксандра Касцючэнка: частка акна, герань, лімон да чаю і ключ ад дзвярэй... Вельмі шчыра і пранікліва — тое, чаго не хапае многім нацюрмортам сучасных мастакоў. У гэтым жанры трэба быць выключна тонкім назіральнікам, і Аляксандру Касцючэнку, якому вельмі часта даводзілася працаваць з прасторай, буйнымі формамі, гэта ўдалося. Яскравыя прыклады — «Нацюрморт з лімонамі» (1991), «Бутэлькі» (2017), «Кветкі запознення» (2018)...

Найбольшую цікавасць выклікаюць філасофскія творы. Сярод іх — «Гром нябесны» (2001), прысвечаны трагедыі на Нямізе 1999 года. Апошняя работай аўтара стала «Тайная вячэра» (2019) — палатно без аўтографа. Бачна, што яно не скончана, аднак задума і спосаб увасаблення зразумелыя. Кампазіцыя мастака патрабуе ўдумлівага гледача, які не мігусціцца і не імякнецца рабіць паспешныя вымовы, таму раім паразважаць пра існасць калі, напрыклад, незвычайных «Дрэў жаданняў» (творы 1996 года) Аляксандра Касцючэнка.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Заслужана вядомая і незаслужана невядомая

170 год таму, 11 ліпеня 1852-га, у маёнтку Баландзічы (цяпер вёска ў Іванаўскім раёне, а ў той час знаходзілася на тэрыторыі Кобрынскага ўезда Гродзенскай губерні) нарадзілася спынная мастачка еўрапейскага маштабу Марыя Магдалена Эліза Бутаўт-Андрэйковіч, чьё імя вядома хіба што тым адзінкам, якія цікавяцца культурнай спадчынай роднага краю. Няшмат звестак удалося сабраць і аўтару гэтых радкоў.

Бацькі мастачкі належалі да сярэднезаможнай мянцковай дваранскай каталіцкай сям'і старажытнага роду Бутаўт-Андрэйковічаў (герб «Грыф»). Яны паходзілі са старажытнага дваранскага роду, прадстаўнікі якога займалі мясцовыя земскія пасады.

Хрышчэнне немаўляці адбылося ў Янаўскай Рымска-Каталіцкай прыходскай царкве 21 ліпеня. Дзяцінства Марыя Магдалена Эліза правяла ў тых жа родных Баландзічах. А ў 12-гадовым узросце была вымушана змяніць месца жыхарства. Справа ў тым, што ў 1864 годзе яе бацьку царскія ўлады выслалі ў Пензенскую губерню за ўдзел у паўстанні 1863 года. Яшчэ праз тры гады сям'я пераехала ў Рыгу. Пачынаючы з 20-ці гадоў, дзяўчына ўшчыльна занялася жывапісам, хаця жывазацікавілася ім яшчэ ў 12. Спачатку вывучала яго ў магнаў Аляксандра Лізен-Маўэра і Макса Адама ў Рызе. Затым некаторы час жыла і тварыла ў Італіі ў манастыры, дзе экспанавала свае першыя карціны.

Жыла то ў Варшаве, то ў сваім маёнтку Гарнастаевічы пад Ваўкавыскам (Гродзенскі павет), што перадаў ёй у спадчыну бацька, які валодаў маёнткамі не толькі ў Баландзічах. Бутаўт-Андрэйковіч дэбютавала пасля вяртання з Італіі ў 1876-м у польскім Кракаве, дзе выставіла карціну «Ян

Каханюўскі над астанкамі Уршулкі». З 1878 да 1888 года яе работы нязменна экспанаваліся ў Варшаве, дзе яна, пачынаючы з 1881-га, вяла мастацкія курсы для жанчын. У Гарнастаевічах яе часта наведвалі мастакі Станіслаў Жукоўскі і Станіслаў Дыбоўскі, чые карціны (у тым ліку партрэты сям'і Бутаўт-Андрэйковічаў) меліся ў палацы.

Працавала пераважна ў гістарычным жанры, а таксама стварала карціны на рэлігійныя сюжэты: «Ян Каханюўскі над астанкамі Уршулкі» (1876), «Кардынал Ян Медычы з Пампеніем Лаэтам на рымскіх раскопках» (1877), «Хрыстос вылечвае сляпога» (1878), «Лакетак у гроце» (1881), «Міласэрнасць каралевы Ядвігі» (1884) і інш. Яе твор «Лакетак у гроце» захоўваецца ў Нацыянальным музеі ў Кракаве.

З моманту экспанавання «Яна Каханюўскага...» гэтая і наступныя работы нязменна выклікалі вялікую цікавасць з боку крытыкаў і прэсы. «Я быў здзіўлены, калі ўбачыў жаночае імя пад адной з цальнейшых карцін апошняй выставы "Кардынал Джованні Медзічы і Пампониус Лаetus на рымскіх раскопках", — пісаў у 1878 годзе рэцэнзент найаўтарытэцнейшага ў Польшчы часопіса «Тыгоднік ілюстрацыяў». — Падобныя кампазіцыі выклікала рэдка выходзяць з-пад далікатнай жаночай рукі. Гэтая карціна сведчыць пра грунтоўнасць школы і яе правільнае практычнае прымяненне». Падобныя водгукі атрымлівалі і многія іншыя яе работы. У прыватнасці, падкрэслівалася, што яна «безумоўна аўтарытэт», што малое «з нязвычайна сілаю і валодае тэхнікай», што «сярод кабет польскіх, якія прывячаюць сабе жывапіс, займае неаспрэчанае першае месца». У сваю чаргу Генрых Струвэ змясціў рэпрадукцыю «Міласэрнасць св. Ядвігі» ў альбоме, прысвечаным найвыдатнейшым польскім жывапісам. Аўтарам біяграфічных звестак пра Бутаўт-Андрэйковіч быў Войцэх Герсан, які ўхваляў выбар мастацкай тэмы і вялікае майстэрства выканання, а таксама жывасць фарбаў і эффект свецанняў.

Марыя Магдалена Эліза Бутаўт-Андрэйковіч займалася таксама асветніцкай дзейнасцю і філантропіяй.

«Лакетак у гроце», 1881 г.

Стала адной з першых збіральніц аб'ектаў беларускага народнага мастацтва.

Паводле Рыжскага мірнага дагавора (1921) вёска Гарнастаевічы ўвайшла ў склад Беларускага вядоства, а сама Марыя Магдалена Бутаўт-Андрэйковіч стала грамадзянкай міжваеннай Польшчы. З-за хваробы вачэй у канцы 1880-х гадоў спыніла сваю творчую дзейнасць. У 1907 годзе стала членам Літоўскага таварыства мастакоў у Вільні (Расійская Імперыя).

Памерла ў чэрвені 1933 года ў маёнтку Гарнастаевічы ў 80-гадовым узросце. Пахавана ў маёнтку Поравава Беларускага ваяводства (Польшча), які таксама належаў Бутаўт-Андрэйковічам, калі маглі прадстаўнікоў свайго роду. На жаль, на радзіме мастачкі пакуль няма ніводнай рэпрадукцыі яе карцін. Але ёсць спадзяванне, што неўзабаве з'явіцца.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

«Робил попь Ананія»

У Кіева-Пячэрскай лаўры вечны спачын знайшоў і пінскі князь Фёдар Яраславіч. Эпітафія сведчыць: «...широкиши панства ...отдечивши, многио сиял я знатностю». Хоць, па праўдзе кажучы, нічым асаблівым ў параўнанні з іншымі, хто пахаваны тут, не вызначыўся. Хіба што «знатностю Ананія». Бяда толькі, што пра гэтага майстра дробнай пластыкі канца XV — пачатку XVI стст. у асноўным ведаюць толькі спецыялісты. Ды і то шмат хто з іх сцвярджае, што творчасць яго — дасягненне старажытнарускай дробнай пластыкі. Аднак паметкі ж на знойдзеных творках: «зроблена...», «робил» сведчаць, што Ананія ў сённяшнім паняцці быў беларусам.

Але ўзнікае пытанне: а прычым тут Фёдар Яраславіч? А прытым, што ў Пінску ён княжыў паміж 1499—1522 гадамі. Паколькі дакументальных сведчанняў не засталася, то мяркуецца, што Ананія, Наваша, іншыя майстры працавалі над сваімі творами ў гэты перыяд. Дзе ж нарадзіўся Ананія, калі памёр — невядома. А як жыў і працаваў, паспрабуем рэканструаваць.

Сюжэты, «пасеяныя» на дошках

Усе поры года любіў ён, але вясну, бадай, як ні адну іншую. З кожным прыходам яе адчуваў новы прыліў сіл. Забывалася, колькі гадоў за плячым. Верылася — усё галоўнае і лепшае яшчэ наперадзе. Кожнае чарговае «нараджэнне» прыроды абяцала столькі вабнасці, рыхтавала гэтудлікі здзяйсненняў задум, планаў. Нежак трэба было б уладкаваць і асабістае жыццё. Не хадзіць жа ўсё час бабылём-непрыкаяцям. Апошнім часам пачаў заўважаць, што яго так і цягне да чужых дзяцей.

Асабістае жыццё... А хіба творы яго — не часцінка, прытым прыкметная, асабістага? Ці не прыносяць яны задавальнення, усведамлення нямарнаснаці знаходжання на гэтым свеце? Хіба не ўкладвае ён у кожны сюжэт, узноўлены на дошцы, душу сваю?

Дрэва даўно мела для яго тую магічную сілу, перад якой заўсёды хочацца на калені станавіцца. Здзіўляючыся, якая ўладная сіла ў гэтым пастаянным прыцягненні. Адначасова яно надавала ўпэўненасці. Працуючы над новым творам, заўсёды трапілі ў нейкі іншы, аднаму яму вядомы свет. Чыстая дошка станаўлася полем, якое хацелася засеяць шматлікімі сюжэтамі.

Уваходжанне ў загадкавы свет пачыналася з падбору матэрыялу. Дрэва павіна было быць трывалым, але адначасова лёгка паддавацца апрацоўцы. Звычайна браў дуб, граб, бярозу... Але хутка ўпадаваў палымавы дошкі.

У той час праз Пінск праходзілі шматлікія гандлёвыя шляхі з Поўначы. Туды ж вялі дарогі з многіх паўднёвых замежных краін. Адзін з купцоў прапанаваў Ананію прывезці палымавы дошкі. Купец гэты ведаў сапраўдную цану разьбе па дрэве. Калі ўпершыню пазнаёміўся з абразком, падараным яму, не хаваючы захаплення, толькі галавой паківаў:

— Майстар ты, Ананія, яшчэ які, браце, майстар! Такіх я не часта сустракаў, хоць у многіх землях бабываў.

Круціў і круціў абразок у руках. Погляд яго нечакана запыніўся на літарак, выразаных на краях. Прачытаў купец: «Робил попь Ананія».

— Аказваецца, што ты — поп! — спытаўся з не меншым здзіўленнем. — Нешта не казаў ты мне пра гэта, хоць і даўно знаёмыя.

— Духоўную адукацыю маю, — прызнаўся Ананія. — А так майстрам разьбяром працую пры княжацкім двары.

— То чакай мяне праз месяц па пяцішэсць, — сказаў на развітанне купец. — Пройдзе зіма, ачысцяцца рэкі ад лёду — прывязу новыя тавары. Пальмавых дошак табе. Будуць і кнігі.

Кніга з кніг

Кнігі былі другім захапленнем Ананія. Не толькі, пры магчымасці, карыстаўся тымі, што былі ў княжацкім двары. Сам таксама набыў некалькі. Чаму так мала? На той час яны былі вельмі і вельмі дарагія. Далёка не кожны, пры ўсім сваім жадаванні, мог купіць іх. Але Ананія калінікі гэта дазваляў сабе. Усё ж яго работы дорага цаніліся. Асобныя купіў, штосьці абмяняў на свае творы.

«Прамудрасць, ствары сабе храм».

Аднойчы напатакаў на беразе Навашы. Паміж імі даўно не было асаблівых сарктаў. Наваша таксама працаваў пры двары Фёдара Яраславіча. Толькі жываціцам быў. Пісаў абразы, ствараў размаляўкі ў царквах. Нават афармляў княжацкія хорамы.

Ананія не таіўся, паведаў пра сваю гаворку з купцом. Наваша ўважліва выслухаў яго.

— Прыедзе твой купец, чакай... — супакой ён Ананія. — Кнігі прывезены і мне пакажы. Ты ж ведаеш, і я да чытання ахвотны...

Дошак купец прывёз некалькі, а вось кнігу — толькі адну. Як і дамовіўся, Ананія прапанаваў ўзяць свае работы.

— Ведай, поп Ананія, — купец наўмысна жартаўліва выдзеліў слова «поп», — ведай, цаны ёй няма. Гэта — пражскае выданне прытчаў Саламонавых. Сам доктар Скарына ажыццявіў.

Пра Скарыну Ананія не чуў, але купцу ў гэтым не прызнаўся, а той працягваў:

— Летас, восенню 1517 года надрукавана, — купец адгарнуў яе. — Глядзі, вось тут, на тытульным лісце з гравюры, і ўказана: «Зупольне выложны на рускій языкъ докторомъ Францискомъ Скориною с Полоцка». Неабходна «чести всякому человеку, мудрому и безумному, богатому и вбогому, младому и старому, наболей тым, они же хотят имети добрыя обычае и познати мудрость и науку».

Прывабіла Ананія ў кнізе густоўнае афармленне. Як мастак, ён па вартасцях ацаніў застаўкі, гравюры. Не меншае задавальненне меў і ад знаёмства з самімі прытчамі. Адну з іх перачытаў неаднойчы — «Первый суд еже судил Соломон царь две жене блудницы о двоих детях».

Шмат думаў над зместам гэтай прытчы. Нараджаліся вобразы, набываючы сваю рэальнасць. Адначасова кранала чытанае і чутае раней — згадкі пра Сафію Прамудрасць. Прыпаміналіся вершы Іаана Дамаскіна, цара Давіда, у якіх ужо сам Хрыстос называецца Сафіяй. У новым святле паўставалі і пропаведзі Іаана Залагавста.

Захацелася ўсё гэта ўвасобіць на дрэве. І з назвай вызначыўся — «Прамудрасць, ствары сабе храм».

З натхненнем, у ахвоту

Калі падзяліўся планами з Навашам, той ухваліў іх. Гэта надало яшчэ большай упэўненасці. Пачаліся дні, тыдні настойлівай працы. Часам настолькі захапляўся, што не заўважаў, як наступалі прыцемкі. Спахніўшыся, запальваў лучнік. Працягваў старанна шчыраваць над дрэвам. Надаваў яму жыццё, адухаўляў яго.

«Святы».

Балазе, абрысы будучага твора лёгка вымалёўваліся ў памяці, а патрэбныя інструменты заўсёды пад рукой. Ананія і сякерай карыстаўся, калі трэба было прайсціся па дрэве «па-чарнавому».

Пасля пераходзіў да стамесак рознага паметра, нажоў-раздоў. Браў у рукі свярдзёлак. Усё тое, што і патрэбна дзюбярю. Інструменты слухаліся яго. Вядома, давяраў майстрам, якія апрацоўвалі жалеза. І ўсё ж, калі сам зорбіў той жа разец, свярдзёлак, куды больш упэўненасці, што працаваць з ім будзе лёгка.

І нельга падводзіць князя Фёдара Яраславіча, які падахвочваў да новай работы, загадаў ухваліць яе:

— Старайся, Ананія, дарунак харошы будзе...

— Дарунак, княжа?

— Шчэпіну Фёдору Іванавічу твой новы абразок падару. Зрабі гэты вост надпіс: «Дана бысть княземъ Федоромъ Ивановичемъ Яраславица Федороу Ивановичоу Щепиноу». Вырэзаў Ананія, гэты надпіс на абразку. Са згоды князя Фёдара Яраславіча дадаў: «Робил попь Ананія».

Прамовіла Сама Прамудрасць

Пастараяся як ніколі. У левай частцы намалюваў Сафію Прамудрасць Божую,

якая на троне сядзіць, а правай рукою бласлаўляе. У левай жа яна скрутак трымае. Над Сафіяй — фантастычны храм, а там цар Саламон схіліўся. Да Іаана Дамаскіна зглятаецца. Разам разгорнуты скрутак разглядаюць.

У цэнтры — маці Боская з дзіцем. Яна само змяное ўвасабленне мудрасці. Аб гэтым нагадае, паказваючы на яе, Іаан Дамаскін. У верхняй частцы, справа — сем анёлаў. Яны напамінаюць аб сямі ўсяленскіх саборах. Сцэна ахвярапрынашэння атрымала ўвасабленне ўнізе кампазіцыі.

Не менш складаную кампазіцыю прыдумаў і на другой дошцы. Атрымаўся двухбаковы абраз. Кожная кампазіцыя стала створкай мініяцюрнага дарожнага складзення. Бяры ў дарогу — і пастаянна з табой Сафія Прамудрасць. Ніколі не пакіне вера ў Бога, ва ўсё добрае на зямлі, што і пачынаецца з гэтай усядомленай веры.

Праз некаторы час зноў вярнуўся да кампазіцыі «Прамудрасць, ствары сабе храм». Зрабіў яшчэ адзін асобнік, ідэнтычны палярнаму. Толькі на верхнім правым бардзюры з'явіўся далатковы тэкст: «Софеи Премудрости бжия зроблена повелениемъ блговерна князя Федора Ивановича Ярославича». Унізе, справа, не забыўся ўказаць аўтарства: «Попъ Ананія». І піктаграму паставіў у выглядзе крыжа.

Новае мастакоўскае натхненне напатакала Ананія зімой. Нарадзіўся сюжэт «Каляды». У цэнтры — маці Боская з дзіцем... Потым былі выкананы і іншыя кампазіцыі — «Праображэнне», «Ушэсце», «Успенне». Сам жа абразок, складзены з гэтых чатырох частак, назваў «Святы».

Шчасце не мінула?

За працой незаўважна праходзілі гады. Даўно ўжо страціў лік зробленым абразкам. Ды хіба падлічыш іх, калі так хутка развітваўся з імі. Штосьці князь браў сабе. Нешта сам Ананія дарыў сябрам і блізкім людзям. У купцоў некаторыя абменьваў на кнігі, асобныя прадаваў...

Няважна колькі іх было зроблена. Дзясяткі, сотні?! Галоўнае, што ўсё гэта былі не падробкі пад мастацтва, а сама мастацтва. Была праца чалавека таленавітага, які спынаўся талентам сваім дзяліцца з людзьмі. Адно заўважаў Ананія за сабой апошнім часам. Чамусьці назойліва лезлі ў галаву словы, прамовленныя яму колісь варажыткай: «Шчасце не міне цябе, але ніхто пасля пра тваё жыццё нічога ведаць не будзе...»

Хацелася адпрэчыць гэтую думку, але яна не знікала. Самае страшнае — ужо напаміналі аб сабе биссоннымі начаі. «Можна, гэта ўжо старасць надыходзіць?» — думалася яму. «Старасць?» — як бы перапытваў ён самога сябе. Не знаходзячы пэўнага адказу, сіліўся заснуць, але не ўдавалася.

Паціху выходзіў на двор. Стаяў колькі хвілін, узіраючыся ў бездань чорнага неба. Нездзе далёка-далёка, у неабсяжнай вышыні мігцелі адзінокія зоркі. Можна, адна з іх і яго? Аднак, паспрабуй даведацца, каторая з іх твая. Гэтаўсакма здагадайся, колькі яшчэ Усвышні загадаў ёй свяціць. Адзін Ён пра гэта ведае. Што лёсам наканавана, таго не перайначым, але ні старайся.

Ад такіх думак Ананію станаўлася лягчэй. Вярнуўшыся ў свой прытулак, хутка засынаў. Каб назаўтра зноўку ўзяцца за працу.

Да нашых дзён дайшло толькі некалькі яго работ. Адна з іх «Прамудрасць, ствары сабе храм» была знойдзена яшчэ ў 1849 годзе ў Францыі. Два творы знаходзяцца ў Рускім музеі ў Санкт-Пецярбургу. Гэта абразок «Прамудрасць, ствары сабе храм», ідэнтычны «Французскаму», і «Святы».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Вёска малая — слава вялікая

Толькі ўзяўся апавядаць пра вёску Ёдчыцы, што ў Клецім раёне, на мяжы з Капыльшчынай, як прыгадаліся словы знакамітай пэсні: «Нарыя-Мар, мой Нарыя-Мар, // Городок не велик и не мал. // У Печеры у реки, // Где живут олениводы // И рыбачат рыбаки». Безумоўна, сталіца Нямецкай аўтаномнай акругі Расійскай Федэрацыі ніякага дачынення да Ёдчыцаў не мае. І жывуць у ёй, зразумела, не аленеводы. І не рыбацаць жыхары, бо паблізу няма рэчкі. Тым не менш падабенства існуе. Яно ў тым, што кожны населены пункт, нават невялікі, па-свойму адметны.

Свята-Пакроўская царква.

Без чорнага і не было б яе

Само сабой, класік беларускай літаратуры Кузьма Чорны тут ні пры чым. Аднак назва Ёдчыцы зыходная ад слова «чорны» невыпадкова. Хоць і не ў яго беларускамоўным варыянце. Праўда, у маленстве ды юнацтве я гэтага не ведаў. Ды і ніхто з дарослых. Часы былі такія, што падобныя «тонкасіці» мала каго хвалілі. Хіба што некаторыя з вучнёў жартавалі з тых, хто на заняткі ў нашу Крывасельскую сярэднюю школу (а гэта ўжо Капыльшчына) хадзіў з Ёдчыц: «Няўжо ў вас ёд здабываюць?» Яны ўспрымалі гэта спакойна, бо неаднойчы чулі падобнае запытанне.

Хоць хімічны элемент «ёд» у карані слова і прысутнічае, назва Ёдчыцы пайшла не ад яго. Гэта тычыцца і іншых тапонімаў, блізкіх па гучанні: вёскі Ёдзічы, Ёдкавічы ў Бераставіцкім раёне, Ёдкі — у Лідскім, Ёдкішкі — у Воранаўскім, Ёдзічы — у Пастаўскім... Па меркаванні вядомага тапаніміста Вадзіма Жучкевіча, вытокі трэба шукаць у літоўскіх прэвіжчых Ёда, Ёдас, Ёдка. Яны вытворныя ад слова *judas*, што па-беларуску азначае «чорны».

Сапраўды, носьбіт аднаго з іх даўнымдаўно мог трапіць сюды. Але Вадзім Андрэевіч робіць і нечаканую выснову. У назве Ёдчыцы, як і ў яго «пабрацімаў», можа прысутнічаць слова *joda*. Па-беларуску — «гарэз». Хоць і ўдакладняе, што гэта малаверагодна.

Калі гэтыя мясціны пачалі засяляцца, скажаць праблемагчына. Звесткі ў пісьмовых крыніцах адсутнічаюць. Аднак у 1552 годзе Ёдчыцы ўжо існавалі. Называліся яны тады сяло Ёдчычы. У ім было 34 двары, жыхары якіх валодалі болей за 18,5 валок зямлі. Гэтыя лічбы захаваліся

дзякуючы вялікай княгіні літоўскай і каралеве польскай Боне Сфорцы. Канешне, сама яна падлікамі не займалася. Іншыя рабілі гэта па яе паказцы.

Ды калі б не Бона Сфорца, такая неабходнасць і не ўзнікла. Хто мог мець нейкі інтарэс да вёскаў, што губляліся сярэд лісоў і балот. Але Бона, як вядома, праводзіла зямельную рэформу. Трэба было перапісаць не толькі ўсе вёскі, а і агароды, палеткі, лясы. Усё тое, што ў добрага гаспадары заўсёды на ўліку. У 1566 годзе да Ёдчыца далучыліся суседнія Пляцкевічы. Пасля Боны Сфорцы яны перайшлі да каралёў, хоць і не каранаваных, Радзівілаў.

Валодаць, дык «да жывата»

У 1575 годзе у сяле Ёдчыч Радзівілам належалі 29 двароў з 29 валокмі зямлі. Гэтыя магутныя магнаты часам аддавалі свае землі ў заставу. Гаворка пра заставу асаблівага кшталту. Гэта не тое месца пры ўездзе ў горад, дзе кантралявалі прывезеныя грузы, а таксама высвятлялі, хто прывязджаў і дзеля чаго. Не вайсковыя падраздзяленні, што нясе пэўную ахову. Адаваць у заставу — атрымаць за тое, што прапануецца, пэўную пазыку. У 1614 годзе за 10 тысяч злотых на шэсць гадоў уладальнікам Цецеравецкага двара з сёламі Вялікая Балвань, Ёдчыцы і Задвор'е стаў шляхціц П. Міноцкі. Вялікая Балвань — сённяшняе Загорнае. Такую назву яна атрымала ў 1964 годзе пасля зліцця з Малой Балванню.

У Ёдчыцах, калі яны перайшлі да П. Міноцкага, 55 гаспадарам належала 29,5 валок зямлі. У 1775-м Ёдчыцы атрымаў у заставу шляхціц Вядорф. А праз чатыры гады гэтая вёска і Цецеравец перайшлі яму «да жывата». Значыць, у пажыццёвае карыстанне. За якія заслугі такая шчодрасць — невядома. Пры Станіславе Вядорфу ў Ёдчыцах было 36 двароў, пражывала 300 чалавек, меліся карчма і царква. Род Вядорфаў вядомы тым, што дачка аднаго з яго прадстаўнікоў, Зыгмунта Варба-Вядорфа, увайшла ў гісторыю як пісьменніца, рэвалюцыянерка Ева Фялінская.

Царква ў Ёдчыцах існавала і раней. Спачатку яна была ўніяцкай. У 1757 годзе святаром быў Васіль Гарбацэвіч. А ў 1801-ым узялі праслаўны храм у гонар Пакрова Боскай Маці. Размясцілі яго на спецыяльна насыпаным узгорку. Тады ўзнікла і царкоўная абшчына. У склад яе, апроч Ёдчыц, уваходзілі вёскі Цецеравец, Кунаўшчына, Урвездзь, Кольеўшчына, Нагорнае, Малая Балвань, Вялікая Балвань, Макраны. Першым святаром быў Яфрэм Сціпура. Пастырскую службу прадоўжыў Адам Валасовіч. Гэта яго сын Канстанцін стаў вядомым вучоным-геолагам, даследчыкам Арктыкі.

У царквы, як і ў людзей, свой лёс

Пры Свята-Пакроўскай царкве ў Ёдчыцах працавала прыходская школа, яшчэ дзве — у навакольных вёсках. Храм праіснаваў да 1905 года. Будынак быў драўляны, час не пашкадаваў яго. А тут якраз з руска-японскай вайны вярнуліся жыхары Ёдчыц і навакольных вёсак. Хто здаровы, хто пакалечаны. Ды ўсё адно былі ўдзячны Госпаду за тое, што, дзякуючы яго абароне, выжылі. Яны і сталі ініцыятарамі будаўніцтва новага будынка царквы, які быў асвечаны ў 1914 годзе.

Стары разабралі і перавезлі ў вёску Комсічы цяперашняга Капыльскага раёна. Аднак на новым месцы царква працавала нядоўга. У час ваюнічага атэізму яе зачынілі, ператварылі ў склад збожжа. Сёння дашчэнтку разбурана. Затое лёс новага храма, таксама драўлянага, склаўся шчасліва. Ён не толькі перажыў рэвалюцыю і Першую сусветную вайну. Выстаяў і тады, калі не менш ваюніча, чым атэізм у Беларусі савецкай, у Заходняй праводзілася апалчванне.

У тым, што Свята-Пакроўская царква ў Ёдчыцах не зачынілася, вялікая заслуга святара Аляксандра Валасовіча, які ў 1902 годзе ўзначаліў прыход. Не спыніў ён службы Боскай і з прыходам нямецка-фашысцкіх захопнікаў. За што і паплаціўся. Быў арыштаваны і адпраўлены ў канцлагер Калдычэва, дзе і адшоў у вечнасць у 1943 годзе ва ўрочце 90 гадоў. Сам Усявышні доўгі час аберагаў яго. Аберагаў Ён і Свята-Пакроўскую царкву. У наваколлі Ёдчыц зачынілі храмы, а яна працягвала працаваць. З 1945 да 1958 года прыход узначалюваў айцец Аляксандр Шаўчэнка. Пасля яго 1979 года — архімандрыт Арсеній. Слова Боскае прыхаджанам неслі айцец Павел, Генадзь Воранаў...

Багатая традыцыямі

Час многае знішчае, але ён непапулярны спыніць тое добрае, што дае чалавеку вера ў Бога. Гэтаксама ён бяспільны і перад намаганнямі тых, хто ў іншых усяляе жыццёвае дыханне яе. Сёння гэта робіць праітэрэй Яўген Вячорка. Дзверы Свята-Пакроўскай царквы заўсёды адкрыты для кожнага, хто жадае зайсці ў гэты храм духоўнасці.

Ахвотных, аднак, было шмат і ў савецкі час. Не толькі вернікаў. Не толькі каму спяшчалася завітаць у яго. Віной таго была не толькі атэістычная прапаганда. Наведванне царквы ці касцёла маглі выклікаць непрыемнасці. Тым больш не маглі сабе дазволіць гэта мы, вучні. Гэта ж трэба ісці ў іншую вёску. А я яшчэ быў і сынам настаўнікаў. Хоць некаторыя з тых, хто хадзіў у нашу школу з Ёдчыц, па сакрэце прызнаваліся, што ў царкве бывалі і ў ёй вельмі прыгожа.

Была ў Ёдчыцах і прыгажосць, звязаная з даўнім беларускім звычайем — гадавым святкам вёскі. Фэстам ці хвэстам — глядзячы ад таго, як яго ў той ці іншай мясцовасці называюць. Шмат дзе яго адзначаюць, але фэст у Ёдчыцах у 60-х мінулага стагоддзя — тое, што не забываецца. Жыхары не толькі самі ладзілі фэсты, а і суседзям з Капыльшчыны ў гэтым добры прыклад паказвалі. Насельнікі Крывасельск і Воства давалі сабе слова фэставаць не горш, чым яны.

Дарчы, ураджэнцы Ёдчыц, — не толькі Канстанцін Валасовіч, а і вядомы савецкі і расійскі афтальмолаг Станіслаў Чапоўскі. Сапраўды ўжо: вёска малая, а слава вялікая.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

суйчыннікі ў свеце

Першапраходзец з Асіповіч

Вядомасць сваю Ваенна-медыцынскай акадэміі ў Санкт-Пецярбургу на працягу ўжо некалькіх стагоддзяў мае ва ўсім свеце. Заснаваная ў 1798 годзе (а ёсць згадкі, што годам яе нараджэння можна лічыць і 1714-ы), яна вышталвала ў сваіх сценах і шмат каго з нашых землякоў. Ураджэнец Асіповіч Вадзім Юрэвіч (1872—1963) некаторы час выконваў абавязкі начальніка акадэміі.

Што да біяграфіі нашага земляка, то вучыўся ён у Варшаўскай гімназіі. Паступіў у Санкт-Пецярбургскі ўніверсітэт: пасля аднаго курса вучобы перавёўся ў Ваенна-медыцынскую акадэмію. Пасля быў пакінуты пры кафедры для навуковай працы. Тры гады займаў пасаду ардынатара клінікі заразных захворванняў. У 1902 годзе Вадзіма Юрэвіча абралі сапраўдным членам Таварыства рускіх дактароў. Абараніў маладзі вучоны і дысертацыю — «Пра спадчынную і ўнутраную перадачу аглотынацыянай здольнасці і пра выпрацоўку пладана аглотынацыянай» — на ступень доктара медыцыны. У 1911 годзе В. Юрэвіча прызначылі экстраардынарным прафесарам ВМА, а ў 1915-ым — ардынарным прафесарам. Загадваў Вадзім Аляксандравіч таксама кафедрай заразных хвароб і адным з аддзяленняў шпітэля акадэміі. Праводзіў вучоныя даследаванні ў галіне прамывання крывы. Шмат у чым у гэтым накірунку быў першапраходцам. Вядомы Юрэвіч і як піянер плазмаферэза.

...Пра Вадзіма Юрэвіча раней не згадалі ў СМІ па вядомых прычынах. У час Першай сусветнай вайны прафесар знаходзіўся ў распрадэжыні Вярхоўнага начальніка санітарнай і эвакуацыйнай часткі. Забяспечваў каран-

цінныя мерапрыемствы ў адносінах да ваеннапалонных на Каўказе. У 1916 годзе вьязджаў у Бухару для барацьбы з эпідэміяй сыпнога тыфу. Юрэвіч прытрымліваўся левых палітычных поглядаў. Прыняў актыўны ўдзел у Лютаўскай рэвалюцыі 1917 года. Ёсць звесткі, што як сацыяліст-рэвалюцыянер «у першы ж дзень рэвалюцыі пайшоў у Таўрычаўскі палац і прапанаваў свае паслугі Керанскаму». Уваходзіў у Ваенную камісію Дзяржаўнай думы, якая кіравала паўстаннем. Па прапанове Юрэвіча з ліку студэнтаў і курсістаў, якія знаходзіліся ў памяшканні Дзяржаўнай думы, былі створаны «лягучыя» санітарныя атрады. У 8 гадзін раніцы 28 лютага член ВК ЧКДД Вадзім Юрэвіч падпісаў загад на імя камандзіра Запаснога батальёна лейб-гвардыі Сямёнаўскага палка П. Назімава 2-га «звання Царскасельскі вазкал».

І сакавіка Цасовы камітэт Дзяржаўнай думы прызначыў Юрэвіча Пётраградскім «грамадскім грамадзянінам». Аднак ужо 21 мая пасада была скасавана. У сваёй першай аб'яве да грамадзян «грамадскі грамадзянін» засведчыў, што ствараюцца «раённыя грамадзянскія камітэты з камісарамі для аховы парадку і прадуктаў харчавання». 13 сакавіка яго прызначылі і начальнікам Пётраградскай гарадской міліцыі. Ленін з нагоды рашэнняў па стварэнні міліцыі апартуўна адгукнуўся на гэты конт: «...З другога боку, новы ўрад павінен лічыцца з рэвалюцыйным народам, карміць яго палавічатымі ўступкамі і падкачкамі, адцягваюць час. Таму ён ідзе на палавічату меру: ён усталёўвае «народную міліцыю» з выбарнымі ўладамі».

У той самы час Канферэнцыя Ваенна-медыцынскай акадэміі выбрала Юрэвіча выконваючым абавязкі начальніка. У чэрвені 1917-га наш зямляк выконвае абавязкі і

начальніка Галоўнага ваенна-санітарнага ўпраўлення рускай арміі замест Мікалая Бурдэні. Лёс гэтых таленавітых людзей склаўся парознаму. Мікалай Бурдэнка зрабіў надзвычай многа для станаўлення савецкай медыцыны, застаўшыся ў Савецкай Расіі. Асабліва праявіў сябе ў Вялікую Айчынную вайну. У 1944 годзе быў абраны першым прэзідэнтам Акадэміі медыцынскіх навук...

В. Юрэвіч пасля падзення Часовага ўрада перайшоў на бок Добраахвотніцкай арміі, працаваў на розных участках баявых дзеянняў як доктар. У 1920 годзе эміграваў у Канстанцінопаль. У 1921-ым узначаліў Рускую акадэмічную групу ў Канстанцінопалі. Ад яе імя выступіў у Празе на 1-м з'ездзе Рускіх акадэмічных арганізацый. У 1922 годзе пераехаў на сталае жыхарства ў Прагу. Займаўся навуковай дзейнасцю. Затым перабраўся ў Парыж (працаваў у лабараторыі «Біятэрапія»). У 1946 годзе Вадзім Аляксандравіч адправіўся ў ЗША, дзе на той час жыў яго брат Усевалод. Жыў у Нью-Ёрку. Быў ганаровым старшынёй Таварыства дактароў імя М. І. Пярагава. Сярод узнагарод Вадзіма Аляксандравіча — ордэны Святой Анны 2-й ступені, ордэн Святой Анны 3-й ступені, ордэн Святога Станіслава 2-й ступені, Бухарскі ордэн Залатога Зоркі.

Памёр у 1963 годзе. Пахаваны ўрадженец Асіповіч у рускіх праваслаўных могілках у Джэксане — Нью-Джэрсі. Сяргей ШЫЧКО

Простыя рэчы

Татэмы Паднябеснай

Вольга Гальперавіч шмат гадоў прапавала на канале «Культура» Беларускага радыё ў Мінску. Яна наведвала многія краіны свету, пасля з радасным пачуццём прыехала на працу ў Кітай. «Для нашай Беларусі Кітай быў і застаецца верным сябрам і партнёрам. А сябра трэба спазнаваць лепш і глыбей. У гэтым бачу сваю асноўную задачу — каб беларусы як мага больш даведваліся пра вялікі кітайскі народ, яго гісторыю і сучаснасць, каб беларуская старонка на сайце Міжнароднага радыё Кітая была мастом дружбы паміж нашымі народамі», — піша пра сябе Вольга. Сёння яна — супрацоўніца Міжнароднага радыё Кітая — распавядае пра тое, як прывыклаіся да кітайскай рэчаіснасці.

водзіцца аб гэта спатыкацца. І вось тут, натуральна, лепш браць да ўвагі такія асаблівасці, і тады жыццё становіцца хаця б трохі прасцей і спакойней. Калі ж працягваць успрымаць усё са звыклых пункту гледжання, тады расчараванні, раздражненні і іншых неспрыемных пачуццяў не пазбегнуты. Таму калі казаць, ці было лёгка прыняць уклад жыцця і адчуваць сябе як дома, скажу, што не. І я не думаю, што гэта атрымаецца ў гагосці напюнішчу. Бо дом, родныя мясціны, свае традыцыі — назаўсёды: яны ўваходзяць у нас з дзяцінства і застаюцца на клетачным узроўні, у крыві.

Адчуваць жа сябе даволі камфортна ў Кітаі — вось гэта мажліва, калі ўлічыць асаблівасці жыцця і культуры краіны. З гледзішча тэхналогіі, магчымасцей хутка купіць, даставіць, перасоўваць па краіне і па горадзе — гэта выключна зручна. Такія рэчы арганізаваны вельмі добра. Я маю на ўвазе побытавыя, штодзённыя патрэбы.

Калі я пачынаю сумаваць па доме, тэлефаную родным, размаўляю з сябрамі з Беларусі, слухаю нашу музыку або знахожу беларусаў тут, у Пекіне, каб адчуць сябе сярод пазнавальных патэрнаў у паводзінах, у жартах. А яшчэ абавязкова гатую сабе нешта з бульбы, напрыклад, драпікі. На імігненне дапамагае. Гэту настальгію наталіць можа толькі паездка дадому, дзе я не была ўжо амаль чатыры гады. Проста зямля, знаёмыя краявіды і абдымкі бацькоў, родных людзей.

У Кітаі жыццё даволі імклівае, тут на паліцах вялікіх універмагаў усё мяняецца вельмі хутка, вуліцы праз тры месяцы не пазнаць — нешта новае абдубавалася, нешта перайначалася, нешта проста знікла. За апошнія гады я такім чынам страціла некалькі любімых месцаў, куды хадзіла павесяліцца, сустрэцца з сябрамі, пазнаёміцца з новымі людзьмі. Часам не хапае цэпільні, шчырасці, сапраўднага паразумення і сабробства.

Натуральна, веданне кітайскай мовы аблягчае многія рэчы. Кітайцы вельмі любяць хваліць замежнікаў, нават калі яны проста вымаўляюць «ніхаа» — прывітанне, «сесе» — дзякуй і «чай дзень» — да сустрэчы. Мае адносіны з кітайскай мовай складаліся асабліва. Я вывучала яе патрошкі, магу нават пазначыць некаторыя іерогліфы. Мне падабаецца пісаць іх: нібы разгадваеш рэбус, што мяне натхняе. Бо трэба здагадацца, якія лініі пісаць першымі і як з іх складаецца карціна-знак.

Па-кітайску трохі размаўляю ў побыце. Цікавае адкрыццё: для тых, хто ўмее гаварыць па-беларуску, вымаўленне на кітайскай мове не ўяўляе вялікай цяжкасці. Таму што шыпячыя, дзеканне і цеканне — усё гэта ёсць у кітайскім вымаўленні. Трэба толькі авалодаць тонамі, што пры добрым і разумным падыходзе таксама нескладана. Мова вельмі цікавая, хаця і даволі своеасаблівая. Але паколькі мне падабаецца размаўляць на розных мовах і яшчэ быць зразумелай, то да вымаўлення я стаўлюся сур'эзна. Таму мне часам вельмі прыемна пачуць ад таксістаў ці некаторых калег, што я нешта вымавіла практычна без акцэнта.

Часам сустракаюцца такія асобы, якія выклікаюць сапраўднае захапленне і адчуванне роднасці і блізкасці. Прыгадваю сустрэчы з перакладчыкам рускай літаратуры, мастаком Гаа Манам. Чалавек эпохі, які перажыў самыя цёмныя і небяспечныя часы, перайшоў у іншае стагоддзе з годнасцю, захаваў характар і павагу да творчасці. Ён перакладаў Максіма Горкага, Ганну Ахматаву, Барыса Пастэрнака, Святлану Алексіевіч, сустракаўся з Максімам Танкам, дажыў да сталага веку і захаваў пачуццё гумару, любові, цікаўнасці да ўсяго, што адбываецца. Сёлета год Тыгра па кітайскім календары, яму 6 споўнілася 96 гадоў. Яго хата была напоўнена фігуркамі тыгра, малюнкамі або мяккімі цацкамі з выявай гэтай магутнай істоты. Гаа Ман заўсёды паўтарыў, што нарадзіўся ў год тыгра і сам мае нешта ў характары ад гэтай жывёлы. А яшчэ ён намаляваў мой партрэт, дзе я выглядаю падобнай на яго дачку, але і на сябе таксама. Пытаўся ў мяне парадаў пра пераклад Пастэрнака, бо яму былі незразумелыя некаторыя паэтычныя вобразы. Апошні раз мы бачыліся незадоўга да яго 90-годдзя. Ён трохі ўжо быў гатовы агарнуць мяне сваёй любоўю і цёпльнасцю і сваёй гасціннасцю, і шчырасцю, і цёпльнасцю. У нечым ён нагадаў мне майго дзядзюлю, які таксама прайшоў праз шмат выпрабаванняў і дажыў да сталага ўзросту, заўсёды быў гатовы агарнуць мяне сваёй любоўю і цёпльнасцю.

Прыгадваю сустрэчы з многімі знакамітымі ў Кітаі людзьмі, напрыклад, з кампазітарам Тан Дунем, музыка якога гучала ў галівудскіх фільмах. Ён таксама мяне ўразіў сваімі поглядамі, гісторыямі. Прыгадваю знакаміту танцоўшчыцу Ян Ліпін, якая цудоўна выглядае на свой узрост. Яна нейкім магчым чынам захавала гнуткасць і маладосць. Калі жанчына выконвала танец паўліна, літаральна загінатывала імя публіку. А паўлін у яе народнасці з'яўляецца татэмам. Таму невыпадкова, што менавіта танцы ў вобразе паўліна ёй прынеслі і славу, і натхненне.

Запісала Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Калі адыходзіць цягнік?

Унядзелі і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект Навума Гальперавіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з фалькларыстам, педагогам Аленай Крачкоўскай.

Стральцова. У «Радыёбібліятэцы» агучываецца раман Уладзіміра Багамолава «У жніўні сорак чап'вертага». Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў. Для аматараў пазіўі ў суботу ў праекце «Прачуным радком» прагучыць чарговы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы праекта «Слухаем класіка», прысвечанага 140-годдзю з дня нараджэння пер-

шага народнага паэта Беларусі, а ў нядзелю — вершы Якуба Коласа пад знакам юбілею песняра. Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадныя складзюць радыёспектаклі «Пунсовыя ветразы» па аднайменнай апавесці феэрый Аляксандра Грына і «Цягнік адыходзіць праз гадзіну» па п'есе Генрыхы Бёля. У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:
29 ліпеня — у «Кніжны клуб пісьменнікаў» (вул. Кісялёва, 4) на прэзентацыю кнігі для дзяцей Уладзіміра Магзо разам з Выдавецкім домам «Звязда» (12,00).
30 ліпеня — на свята пазіўі і песні «Ракуцёўскае лета» ў «Фальварак Ракуцёўшчына» Маладзечанскага раёна (15,00).

31 ліпеня — 205 гадоў з дня нараджэння Ігната Храпавіцкага (1817—1893), беларускага паэта, фалькларыста, грамадскага дзеяча.

1 жніўня — 70-гадовы юбілей адзначае Ала Гарэлік (1952), беларуская танцаўшчыца, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

1 жніўня — 60 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Гайлевіча (1962—2014), беларускага жывапісца.

2 жніўня — 70-гадовы юбілей адзначае Яніна Зельская (1952), беларускі графік.

3 жніўня — 75-годдзе святкуе Галіна Сіверцава (1947), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

4 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Янкі Брыля (Івана Антонавіча; 1917—2006), беларускага празаіка, перакладчыка, публіцыста, народнага пісьменніка БССР.

4 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння Мікалая Селяшчука (1947—1996), беларускага жывапісца, графіка.

4 жніўня — 60 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Дашука

(1962—2014), беларускага рэжысёра-дакументаліста.

5 жніўня — 105 гадоў з дня нараджэння Антона Семяновіча (1917—2000), беларускага крытыка, літаратуразнаўца.

5 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Мікалая Пяло (1922—2013), беларускага акіяра, заслужанага артыста БССР.

5 жніўня — 100 гадоў з дня нараджэння Алімпіяды Шах-Парон (па мужу Янфёд, 1922—2009), беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

5 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння Віталія Скалабана (1947—2011), беларускага гісторыка, літаратуразнаўца, архівіста.

6 жніўня — 50-гадовы юбілей святкуе Іна Фралова (1972), пісьменніца, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Уладзімір Гініпаедаў, Вольга Дадзімава, Таццяна Арлова, Алякс Бадак, Дзясня Барсукৌ, Віктар Гардзеі

Адрас рэдакцыі: Юрдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмельніцкага, 10-а E-mail: info@vzavzaby

Адрас для карэспандэнцыі: 220034, Мінск, вул. Захарова, 19 E-mail: lim_news@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.vzavzaby

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 325-85-25 намысны галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74 аддзел сакратар — 377-99-73 аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98 аддзел прэсы і пазіўі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98 бухгалтэрыя — 311-17-16 Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 63852 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Паследианне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дыржакар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ Нумар падпісанні ў друк 28.07.2022 у 11.00

Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 781

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага праграмнага «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013 Заказ — 1601 Д 12 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вылічаныя і не рэдагаваныя. Пазіўія рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

